

Platon (MÖ 427-342): "Varlık idea"dır görüşünün ilk temsilcisidir. Platon'a göre iki ayrı evren vardır:

Duyular (Fenomenler) Evreni	İdealar Evreni
❖ Gelip geçici varlıkların evreni	❖ Ezeli ve edebi varlıkların evreni
❖ Değişen varlıkların evreni	❖ Değişmeyen varlıkların evreni
❖ İdeaların gölgesi, kopyası, yansıması	❖ Asıl varlıkların evreni
❖ Olgusal varlıklardır.	❖ Düşünsel varlıklardır.
❖ Duyularla kavranırlar.	❖ Akılla kavranırlar.
❖ Bu dünyanın bilgisi yanıltıcıdır. (doxa → sanı)	❖ Bu dünyanın bilgisi güvenilirdir. (episteme)

Platon'a göre gerçekten var olan varlıklar idealdır. Buna karşılık duysal dünyadaki varlıklar idealardan pay alarak var olurlar.

NOT

Platon'un Mağara Benzetmesi

"Bazı insanlar karanlık bir mağarada, doğdukları gündün beri mağaranın kapısına arkaları dönük olarak ayaklarından ve boyunlarından zincire vurulmuş oturmaya mahkumdurlar. Başlarını da arkaya çeviremeyen bu insanlar, mağaranın kapısından içeri giren ışığın aydınlatığı karşı duvarda kapının önünden geçen başka insanların, hayvanların ve taşıdıkları şeylerin gölgelerini izlemektedirler. Bu mahkumların sahip oldukları bilgi, onların gözleriyle ve kulaklarıyla kazandıkları duysal bilgidir ve bu görsel bilgi duvardaki gölgelerin, yani görüşlerin bilgisidir. İçlerinden biri kurtulur ve dışarı çıkıp gölgelerin asıl kaynağını görür. Kendi de gördüklerine inanamaz. İnsan için yanılgılardan kurtulmak, eski alışkanlıkları terk etmek çok güç olduğundan, o muhtemelen yeni duruma alışamayacak ve daha önce görmüş olduğu şeyler ona daha gerçek görünmeye devam edecektir ve tekrar içeri girip gördüklerini anlatmaya başlar ama içerdekileri, duvarda gördüklerinin yansıma olduğuna ve gerçeğin mağaranın dışında cereyan etmekte olduğuna inandırması imkansızdır.

Aristoteles (MÖ 384-322): Aristoteles'te varlığı idea olarak kabul eden filozoflar arasında yer alır. Ancak o hocası Platon'un idealar için söylediği, onların nesnelere dışında ve kendi alemlerinde (idealar dünyası) oldukları fikrini reddeder. Ona göre her varlık maddenin bir form kazanması şeklinde var olur. Böylece varlıklar aldıkları forma göre bir hiyerarşi içinde bulunurlar. Bu hiyerarşinin en altında formu olmayan madde, en üstünde ise madesi olmayan saf form (Tanrı) bulunur. Madde ve formdan oluşan varlıklar gerçek varlıklardır. Formu, varlığın oluşma sebebi, maddeyi ise formun kendisinde gerçekleştiği varlık olarak görür.

Aristoteles bunu heykel örneği ile açıklar. Aristoteles'e göre heykelin yapılabilmesi için şu dört neden gerekir:

1. Heykelin yapıldığı madde için (tahta, tunç, mermer olabilir.) **maddi neden**
2. Heykeltıraşın zihnindeki heykel örneği için (form, biçim) **formel neden**
3. Heykeltıraşın kullandığı aletler ve bizzat kendisi için **hareket ettirici neden**.
4. Heykeltıraşın heykeli yapma amacı için de **amaca yönelik neden**

Farabi (870-950): Farabi'nin varlık felsefesi Tanrı üzerine temellenir. Ona göre biri vacib-ül vücud (zorunlu varlık) diğeri ise mümkün-ül vücud (olanaklı varlık) şeklinde iki tür varlık vardır. Bütün mümkün varlıklar var oluşlarını zorunlu varlığa (Tanrı'ya) borçludur, yani Tanrı'dan sudur (türemiş) etmişlerdir. Oysa maddesiz ve formsuz olan Tanrı var oluşunu hiçbir varlığa borçlu olmayan tek varlıktır.

Bilgi Kutusu

Buhara'da doğmuş olan Farabi, İslam disiplini içinde yetişmiş Türk düşünürlerinin en büyüğüdür. Bağdat'ta hukuk öğrenimi görmüş, Buhara'da kadılık yapmıştır. Felsefeyle, doğa bilimleriyle, matematik ve müzikle uğraşmıştır. İslam musikisinin temellerini attığı söylenen Farabi aynı zamanda hekimdir. Yüzden çok kitap yazdı. Aristoteles, Platon, Zenon, Plotinos gibi Yunan düşünürlerini yorumladı, bunların görüşlerine kendi görüşlerini kattı.

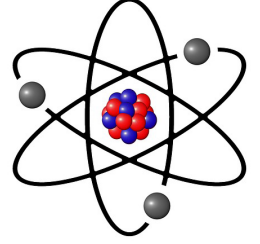
Hegel (1770-1831): Hegel'e göre tüm evren Geist (mutlak akıl, mutlak ruh, tin) adını verdiği evrensel bir ruhun belirli bir amaca doğru kendisini açması sonucu oluşur. Geist statik bir varlık olmayıp sürekli bir oluş veya değişim içinde olan tinsel (manevi) bir varlıktır. Bu oluş veya değişim ise tez, antitez ve sentez şeklinde olan bir diyalektik yasayla gerçekleşir.

DİYALEKTİK SÜREÇ		
TEZ	ANTİTEZ	SENTEZ
❖ Asıl varlık olan Geist, kendi kendisindedir ve gizli olan gücünü henüz gerçekleştirememiştir.	❖ Geist, kendini tanımak veya kendisine bir gerçeklik kazandırmak için doğa şeklinde kendini ortaya koyar. Bu aşamada geist, doğada gerçeklik kazanmış fakat kendine yabancılaşmış, özgürlüğünü kaybetmiştir.	❖ Geist öncelikle insanda, onu takip eden süreçte aile, toplum ve devlette benliğini bulur, özgürleşir. Artık Geist, kültür dünyasında kendini ortaya koymuş ve gelişimini tamamlamıştır.
Örneğin/ Ağacın çiçek açması Örneğin/ Tırtıl	Örneğin/ Çiçeğin solması Örneğin/ Tırtılın koza örmesi	❖ Erik ❖ Kelebek

c. Varlığı Madde Olarak Kabul Edenler

Tek gerçekliğin madde olduğunu ve her şeyin maddeden oluştuğunu savunan felsefi görüşe **materyalizm (maddecilik)** denir. Materyalistlere göre ilk ve tek varlık maddedir. Düşünce maddeden sonra gelir ve varlığı maddeye bağlıdır. Materyalist düşünürler arasında Demokritos, Hobbes, La Mettrie ve Marx'ı sayabiliriz.

Demokritos (MÖ 460-370): İlk Çağ'da varlığın atomlardan meydana geldiğini söyleyen Demokritos, mekanist bir yaklaşımla materyalizmin önde gelen temsilcileri arasında yer almıştır. Ona göre evrendeki her şey atomlardan oluşmuştur. Atomlar sonsuz sayıda ve sonsuz küçüklüktedir. Onlar baştan beri boşlukta kendiliğinden hareket ederler. Atomların hareketleri en küçük bir sapma göstermez yani evrende tam bir mekanizm ve determinizm hakimdir. Evrendeki değişimler atomların yapısal özelliklerine bağlı hareket etmeleri sonucunda oluşur. Atomlar hareketlerini dış bir güçten değil kendi özlerinden alırlar, bu açıdan evrende rastlantıya yer yoktur.

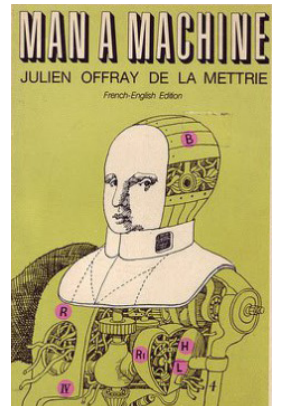

Bilgi Kutusu

Çocukken sahip olduğunuz bir oyuncakçı "lego"yu hatırlayalım. Legolar aynı malzemeden yapılmış yani aynı nitelikte, fakat büyüklük ve ağırlıkları farklı olan pek çok parçadan oluşur, tıpkı Demokritos'un atomları gibi. Bu lego parçaları değişik şekillerde bir araya gelerek, bir insan, bir araba, bir gemi haline dönüşürler. Araba, gemi, insan gibi gördüğümüz özünde bir araya gelmiş lego parçalarından ötesi değildir. Demokritos'ta da etrafımızda gördüğümüz, duyularımızla algılanan her türlü varlık atomlardan oluşur. Tıpkı legolar gibi.

Thomas Hobbes (1588-1679): Hobbes'a göre her şey, maddenin şekil almış hali olan cisimlerden ibarettir. Cisim, düşünceden bağımsız olarak uzayda yer kaplayan maddi varlıktır. Cisimlerin tek ortak özelliği vardır, o da harekettir. Cisimlerin bu hareketi rastlantısal değil, hareket yasalarına göre mekanik olarak gerçekleşir. Maddenin dışında bir ruhun varlığını reddeden Hobbes, ruhsal olayların (duygu, düşünce gibi) temelinde maddi özelliklerin bulunduğunu savunur.

La Mettrie (1709-1751): La Mettrie'ye göre evrende bütün varlıkların meydana geldiği tek bir töz vardır o da maddedir. Evrendeki varlıklar mekanik yer değiştirme ve hareketin nedensel etkileriyle oluşur. İnsanı da makina gibi tasavvur eder ve "makina insan" kavramını kullanır. Onu ruhsal hayatıyla birlikte doğanın bir parçası olarak görür. Varlığı mekanik bir hareketlilikle açıkladığı için mekanik maddeci (materyalist) bir filozof olarak bilinir.

Karl Marx (1818-1883): Marx'a göre evrenin yapısı maddidir. Madde, bilincin dışında ve bilinçten bağımsız bir gerçeklik olarak vardır. Madde biçim değiştirerek çeşitli varlıkları oluşturur. Evren olmuş bitmiş bir şey değil, diyalektik biçimde ilerleyen bir süreçtir.

d. Varlığı Hem Ruh Hem Madde Olarak Kabul Edenler

Düalizm (İkicilik): Varlıkta yapı ve öz bakımından birbirine indirgenemeyen iki farklı töz olduğunu kabul eden görüştür.

Rene Descartes (1585-1650): İdealizmi ve materyalizmi birleştirerek madde ve ideanın aynı şekilde gerçek olduğunu savunmuştur. Madde ve düşünce birbirinden tamamen farklı ama aynı ölçüde var olan iki farklı tözdür. Maddenin ana niteliği yer kaplamak, ruhun ana niteliği ise düşündürmektir.

B. Spinoza (1632-1677): Panteist (tüm tanrı) bir filozoftur. Descartes'ın felsefesindeki düaliteyi aşmaya çalışır. Spinoza varoluşu Tanrı ile açıklar. Tek bir töz vardır. O'da Tanrı'dır. Tanrı ve doğa aynı şeydir, özdeştir.

Örnek

Spinoza'ya göre Tanrı, ipleri çekerek olan biteni belirleyen bir kukla oyuncusudur değildir. Kukla oyuncusu, kuklaları dışarıdan yönetir yani o bir dışsal nedendir. Ama Tanrı Dünya'yı böyle yönetmez. Tanrı, Dünya'yı doğa yasaları aracılığıyla yönetir. Tanrı ve doğa birdir. Bu nedenle doğada her şey, zorunluluktan kaynaklanır.

Spinoza'nın bu görüşüne dayanarak,

- I. Tanrı, evrende olan biten her şeyin hem nedeni hem de evrenin kendisidir.
- II. Tanrı ve evren bir ve aynı şeydir.
- III. Bütün varlıklar ve doğa akılsal bir varlığın yansımasıdır.

yargılarından hangilerine varılabilir?

- A) Yalnız I B) I ve II C) Yalnız II D) I ve III E) I, II ve III

Çözüm

Parçada Tanrı'nın nitelikleri açıklanırken onun dünyaya ve doğaya içkin olduğu ifade edilmiştir. I. ve II. yargılar bu ifadeyi destekler. III. yargı parçayla ilgisizdir.

YANIT B

e. Varlığı Fenomen Olarak Kabul Edenler

Edmund Husserl (1859-1938): Husserl varlığı fenomen olarak kabul eder. Fenomen, insan bilincinin oluşturduğu varlığın içinde gelişen özdür. Ona göre fenomenolojinin ele aldığı konu, algısal ve deneysel nesnelere dünya değil, tersine nesnelere özüdür. Bu öze yaklaşmak ve onu kavramak için varlığa verilen değerlerden varlığın arındırılması gerekir. Husserl bu arındırma işlemine paranteze alma adını verir. Paranteze alma, bir nesnenin özüne ulaşabilmek için onun özüne ait olmayan özelliklerin bir kenara konulması demektir.

Aşağıdaki varlıkla ilgili sözleri okuyarak karşlarına hangi düşünörlere ait olduğunu yazınız.

Sözler	Düşünörler
Varlık yoktur, olsa da bilinemez, bilinse bile başkalarına aktarılamaz.	
Evrende sabit bir şey yoktur, her şey ateş gibi sürekli değişmektedir.	
İçinde yaşadığımız dünyadaki nesnelere oluş ve yok oluşa tabidir. Sürekli değişen bir şeyin bilimi yapılamaz. O halde değişmeyen ve bu dünyadaki nesnelere örnekleri olan başka varlıklar olmalıdır.	
Gerçeklik idea olmakla birlikte idea nesnelere bağımsız değil nesnelere iç içedir.	
İçinde yaşadığımız dünyada gördüğümüz maddi varlıklar, maddenin kendisi de aslında, maddi olmayan ilk varlıktan çıktığı ve onun bir taşması olduğu için madde dışıdır.	
Evrenin her parçası cisimdir ve cisim olmayan şey, evrenin parçası değildir.	
İdea veya ruhun görevi düşünmek, maddenin görevi uzayda yer kaplamaktır.	
Ruhsal olarak nitelenen bütün oluşumlar, organik hayatın ürünüdür. Ruh yoktur, insanlar mekanik yasalara göre hareket eder.	

F. ÇAĞDAŞ VARLIK GÖRÜŞLERİ

Ontoloji her dönem felsefe tarihinde yerini korumuştur. Her filozofun varlıkla ilgili fikirleri vardır ama ontolojiyi felsefe disiplini haline getiren, Christian Wolff'tur. Wolf'un ortaya atmış olduğu ontoloji 18. yüzyılda deneysel bilime dayanan empirizm ve materyalizm karşısında gücünü yitirmiştir. Bu nedenle Kant, Hegel, Fichte, Schopenhaur gibi filozoflar daha gelişmiş bir ontoloji kurmaya çalışmışlar, Fransız filozofu Emile Boutroux varlıkları doğa bilimlerine göre sekiz tabakaya ayıran yeni ontolojinin temellerini atmıştır. Günümüzde ontoloji, olgular dünyasından hareket etmektedir.

Yeni Ontoloji: 20. yüzyılda N. Hartmann tarafından ortaya konmuş bir varlık felsefesidir. Hartmann bu görüşüyle, klasik metafiziği sona erdirip ontolojiyi deneysel temellere dayandırmaya ve bilimsel bilgilerle bağdaştırmaya çalışmıştır.

Yeni ontoloji anlayışına göre, öznelcilik, akıl dışıcılık ve gizemcilik diye bir şey yoktur. Varlık ve var olan en son şeylerdir, arkasında başka bir şey aramamak gerekir. Ontolojinin temelleri deneye ve bilimsel bilgilere dayanmalıdır.

Pragmatizm (Faydacılık): Pragmatist W. James'e göre var olan her şey "saf deneyim"dir. Pragmatizmin diğer temsilcisi J. Dewey'e göre de bağımsız kendiliğinden tözlerin varoluşundan söz edemeyiz.

Var Oluşçuluk: 20. yüzyıl akımlarından olan varoluşçuluğun temel kavramı 'var oluş'tur. Bu akımın temellerini atmış Kierkegaard'a göre var oluş, başkaca her türlü var oluşlardan bağımsız olarak 'insanın evrendeki yalnızlığını' dile getirir. Heidegger'e göre ise insanın özü (varlığı) var oluşundadır. Sartre bunu tamamlar "Var oluş, varlıktan öncedir." der. Ona göre var oluş, sınırsızca 'özgür bir kendi kendini gerçekleştirme'dir. Buna göre var oluş bir belirlenmemişlik'tir. İnsan önce var olur, sonra kendi özünü belirler. Dolayısıyla insan kendi özünü kendi belirleyen tek varlıktır. İnsan dışındaki varlıkların ise önce özleri var olur, sonra var olurlar.

Bilgi Kutusu

İnsan ve Serüveni

Gücüyle gelişip serpilirken güneşin hayvanlar aleminin taçsız kralı ateşe gem vurmaya, avcı olmayı öğrenen, toprağı ekip biçmeyi, dertlere deva bulmayı, canlıları evcilleştirip alet yapan, tekerleği icat eden, uygarlıklar kuran, imparatorluklar yıkan, silahlarıyla dünyaya egemen olup atomu, roketiyle uzaya çıkan, fakat sonunda, kendisiyle savaşıma giren, yaşamak ve yaşatmak için en zorunu kendini yenmek ve kendini bilmek zorunda kalan kim? Kendisi.

Carleton Coon

BİR VARLIK OLARAK İNSAN

19. yüzyılın ikinci yarısında felsefe; insana onun varlık yapısında ortaya çıkan fenomenlere, soru ve sorunlara, insanın dünyadaki yerine, dünya ile olan ilişkilerine ve diğer varlıklarla (canlılarla) kendisi arasındaki farklılığın neliğini ve nasıllığını yeniden sorgulamaya yönelmiştir.

1. Epistemoloji, ontoloji, etik, estetik, siyaset felsefesi, felsefenin temel bölümlerini oluşturur. Bunların her biri belirli soruları ele alır.

Aşağıdaki sorulardan hangisi, ontolojinin ele aldığı bir sorudur?

- A) Akıl varlığı doğru olarak anlayabilir mi?
B) Doğada güzel olan sanatta da güzel midir?
C) Herkesi mutlu kılan bir düzen var mıdır?
D) Nesnel dünyaya sıkı sıkıya bağlanmak bireyi mutsuz kılar mı?
E) Evrenin ana maddesi nedir?

2. Thales, "Her şey sudan oluşur ve yine suya dönüşür." derken bir filozof; M.Ö. 28 Mayıs 585 tarihinde güneşin belirli nedenlerden dolayı tutulacağı öngörüsünde bulunurken bir gökbilimciydi.

Buna göre Thales'i filozof kılan tavrı, aşağıdakilerden daha çok hangisiyle ilişkilendirilebilir?

- A) Olgular dünyasını inceleme
B) Varlığın kaynağını inceleme
C) Nesnel bir tutum sergileme
D) Belirli bir olayı neden-sonuç ilişkisi kurarak açıklama
E) Bilinmeyenleri anlaşılır kılma

3. Var olmak ya da varlığını korumak için bir öznenin düşünmesine ihtiyaç duymayan varlıklar, reel (gerçek) varlıklardır. Ancak düşünceye dayalı olarak var olabilen varlıklar ise, ideal (düşünsel) varlıklardır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi salt düşünceyle kavranabilen varlığa örnektir?

- A) Bitkiler
B) Hayvanlar
C) Gökcisimleri
D) Sayılar
E) Renkler

4. "İnsan aklı, bilgisinin belli bir türünde özel bir kaderle karşı karşıyadır. İnsan aklı bu bilgisinde öyle sorular tarafından rahatsız edilmektedir ki, akıllı onları ne yanıtlayabilir, ne de yadsıyabilir."

Kant'ın metafizik ile ilgili bu düşüncesinden yola çıkarak aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

- A) İnsan aklının bir ürünü olarak ortaya çıkmamış olsa da metafiziğin sorularına cevapların arandığı yer yine akıldır.
B) Metafizik problemler sonuna dek çözülemedikleri için, daima yeni baştan ele alınan problemlerdir.
C) Metafizik, çözümsüz soruları içerdiği için bilimler tarafından incelenmez.
D) Metafizik, insana bilme isteğinin sınırlarını gösteren problemleri içerir.
E) Soruları insan aklından kaynaklandığına göre çözümleri de aynı kaynaktan almaktadır.

5. Bilim, varlığı nesnel bir gerçeklik olarak ele alır. Varlık, insan zihninin dışında, maddi olarak var olan bir şeydir. Varlık, gözlemlenebilir ve deney yoluyla bilinebilir.

Parçaya göre, aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Varlık, insan zihninden bağımsızdır.
B) Varlık, deney yoluyla bilinebilir.
C) Maddi olarak var olan, varlık olarak nitelendirilebilir.
D) Varlık, ancak düşünceyle değerlendirilebilir.
E) Varlık, nesnel bir araştırma konusudur.

6. Var olan her şeyi, birbirine indirgenemez iki karşıt unsura dayandırarak açıklayan yaklaşıma "düalizm" adı verilir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi düalist bakış açısını yansıtan bir yargıdır?

- A) Varlıkları yaratan düşüncedir, düşüncenin dışında nesnel bir dünya yoktur.
B) Varlık, düşünce ve maddeden oluşur.
C) Evrende var olan her şey mekanik bir nedenselliğin ürünüdür.
D) Var olmak, algılanmış olmak demektir.
E) Varlığın asıl niteliği görünüşün ardında gizlidir.

7. • Eski Çağ Yunan filozofu Gorgias: "Hiçbir şey yoktur", "Olsa bile bilinemez", "Bilinseydi bile başkasına aktarılamazdı." görüşünü,
• Eski Çağ'da Çin düşünürü Lao-Tse, "Her şey Tao'dur, Tao ise hiçliktir." görüşünü savunmuştur.

Bu düşünürler, yukarıdaki görüşleriyle aşağıdaki sorulardan hangisini yanıtlamayı amaçlamışlardır?

- A) Varlık sonlu mudur; sonsuz mudur?
B) Varlık var mıdır?
C) Evrende amaçlılık (erek) var mıdır?
D) Varlık bir midir; çok mudur?
E) Varlık değişken midir?
8. Nihilizm (Hiççilik), hiçbir değer ve ilke tanımayan görüşleri benimseyen anlayışları dile getirir. Düşünceleriyle nihilizmin ilk öncellerini veren Sofist Gorgias'a göre hiçbir şey yoktur. Bir şey olsaydı bile, biz onu bilemezdik. Bildiğimizi varsaysak bile başkalarına bildiremezdik.
- Gorgias'ın savunduğu bu düşünceden aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?**
- A) Gerçeğin akılla elde edilebileceğine
B) Gerçeğe şüpheyle ulaşılabilirliğine
C) Var olan her şeyin inkar edilmesi gerekliliğine
D) Somut olan nesnelere kavranabileceğine
E) Bazı bilgilere güvenilemeyeceğine
9. Her şeyin sürekli olarak değiştiğini kabul etmek demek hiçbir şeyin var olmadığını, en azından hiçbir şey hakkında kısa süreli de olsa doğru bir bilgi edinilemeyeceğini kabul etmek demektir ki, bu, ne pratik olarak ne de mantıksal düzeyde mümkündür.
- Bu parçadaki eleştiri aşağıdaki yaklaşımlardan hangisine yöneliktir?**
- A) Varlık oluş'tur.
B) Varlık madde'dir.
C) Varlık idea'dır.
D) Varlık hem madde hem düşünce'dir.
E) Varlık fenomen'dir.

10. İdealar; duyular dünyasındaki şeylerin ilk örnekleridir. Yaşadığımız bu duyuşal dünyadaki her şey ideaların farklı kademelerdeki birer kopyasıdır. Bu kopyaların gerçek olma ölçütü idealardan aldıkları paya bağlıdır.

Bu parçaya göre aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?

- A) Duyular dünyası, idealar dünyasının yansımasıdır.
B) İdealar dünyası olmasaydı duyular dünyası da olmazdı.
C) Duyular dünyasındaki varlıklar, idealardan farklı oranda pay alır.
D) İdealar dünyasının varlıkları mükemmel örneklerdir.
E) Her ideal kavramın ya da olayın ardında duyuşal olay vardır.
11. Lamettrie, gerçekten var olanın yalnızca madde olduğunu göstermeye çalışır. Maddeden bağımsız ruhsal düşüncenin saçma olduğunu ileri sürer. İnsanı da karmaşık bir makina olarak görür. Ona göre, insan makine gibi işleyen doğa bütünlüğünün parçasıdır. Bütün ruhsal olaylar beynin ve sinirlerin etkinliğinden doğar. Bu bakımından ruh bedenin türevidir, ruhi olaylar organik olaylara indirgenebilir.
- Parçaya göre aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?**
- A) Ruh, bedenden bağımsız olarak var olur.
B) Ruhsal olayları tetikleyen beynin ve sinirlerin etkinliğidir.
C) Hayali görüşümüzün, maddesel açıklamaları vardır.
D) İnsan, doğanın vazgeçilmez bir parçasıdır..
E) Ruhsal düşünce maddeden bağımsız değildir.

1. Ontoloji yani varlık felsefesi, varlığın var olup olmadığını varsa nasıl bir yapıda olduğunu, varlığın ilk ilkelerini araştırır. “Varlık nedir?”, “Varlık var mıdır?”, “Varlığın ana maddesi nedir?” gibi sorulara yanıt bulmaya çalışır.

YANIT E

2. Thales, MÖ 6. yy'da “Varlığın ana maddesi nedir?” problemini sorgulamış ve ilk defa dine veya mitolojiye dayanmadan, tamamen kendi deneyim ve gözlemleriyle varlığı oluşturan ana maddenin “su” olduğunu ifade etmiştir. Thales aynı zamanda bir gökbilimcidir. Fakat onu filozof kılan tavrı varlığın kaynağını incelemesidir.

YANIT B

3. Varlık reel (gerçek) varlık, ideal (düşünsel) varlık olmak üzere ikiye ayrılır. Gerçek varlık, insan bilincinden bağımsız olarak dış dünyada var olan, somut olan varlıktır. Düşünsel varlıklar ise insan bilincine bağlı olan, soyut varlıklardır. Örneğin sayılar gibi.

YANIT D

4. Metafizik, tarih boyunca bilimlerin ele alamadığı konuları ele alan, tüm var olanın ilk sebeplerini, arındaki asıl gerçekliği araştırarak varlık, bilgi, ahlak, sanat, din, adalet, ruh, ölüm gibi konuları bütün olarak ele alan felsefe dalıdır. Bu tür problemler sonuna dek çözümlenemedikleri için her dönemde yeniden ele alınan problemlerdir.

YANIT B

5. Bilimler varlığı ele alırken var olup olmadığı konusunda sorgulama yapmaz. Bilimler için varlık insan bilincinden bağımsız olarak var olan bir şeydir yani somuttur. Dolayısıyla somut olan bir şey düşünceyle değerlendirilebilir denemez.

YANIT D

6. Düalizm (ikicilik), var olan her şeyin birbirine indirgenemeyen iki farklı tözden oluştuğunu savunan görüştür. Düalizme göre var olan her şey düşünce ve maddeden oluşur.

YANIT B

7. Gorgias, nihilist bir filozoftur. Bu nedenle varlığın olmadığını savunur. Lao-Tse, ise "Her şey Tao'dur, Tao ise hiçliktir." sözünü savunurken varlığın var olup olmadığı problemini yanıtlamaktadır.

YANIT B

8. Gorgias, nihilist bir filozoftur. Yani varlığın var olmadığını savunur. Bu nedenle "Hiçbir şey var değildir." der yani ona göre, gerçekte varlık diye bir şey yoktur. Bu nedenle var olan her şeyin inkar edilmesi gerekliliğine inanmaktadır.

YANIT C

9. Herakleitos, var olan her şeyin sürekli değiştiğini, değişmeden sabit kalan bir varlığın olmadığını savunur. Her şey akar, bu nedenle bir nehre iki defa giremezsiniz. Dolayısıyla her şey değişirse bu değişim içinde olan varlıkların bilgisine de ulaşamaz. Yani varlık oluş içinde olduğundan bilgisi de kavranamaz.

YANIT A

10. Platon'a göre, idealar evreni ve duyular evreni olmak üzere iki ayrı evren vardır. İdealar evreni, ezeli-ebedi, değişmeyen varlıkların bulunduğu asıl varlık evrenidir. Duyular evreni ise idealar evrenin yansıması olan, gelip geçici, değişen varlıkların bulunduğu evrendir. Bu nedenle her ideal kavramın ya da olayın arkasında duyusal olay vardır, denemez. Tam tersine her duyusal olayın ardında idealar vardır.

YANIT E

11. La mettrie, materyalist bir filozof olduğundan gerçekten var olanın yalnızca madde olduğunu göstermeye çalışır. Maddeden bağımsız olan bir ruhu da kabul etmez. Maddeyi de beden olarak ifade ettiğinden, "ruh bededen bağımsız olarak vardır." diyemez.

YANIT A

1. Doğal yaşamda varlığın ne olduğuna ait bir soru sormayız. Bu soruyu bilim alanlarında çalışan bilim insanları da sormazlar. Gündelik bilgi ve ilgilerimizin dışına çıkarak "varlık nedir?" sorusuyla karşı karşıya kaldığımız bu alanda varlığın ne olduğunu soran ve bu soruya cevap vermeye çalışan felsefedir.

Parçada bahsi geçen problemi ele alan felsefe alt dalı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Din felsefesi B) Ahlak felsefesi
C) Varlık felsefesi D) Siyaset felsefesi
D) Sanat felsefesi

2. Varlık insan bilincinin dışında, ondan bağımsız olabileceği gibi, insan bilincinin içinde ona bağımlı da olabilir. Örneğin, okul binası, erik ağacı insan bilincinden bağımsız olarak var olan gerçek varlıklardır. Yedi sayısı, üçgen, pi sayısı ise ancak insan bilincinde ve ona bağımlı olarak var olan düşünsel varlıklardır.

Parçaya dayanarak aşağıdakilerden hangisine varılamaz?

- A) Varlık, var olan her şeydir.
B) Varlık hem insan zihnine bağlı hem de somut olarak vardır.
C) İnsan zihnine bağlı olan varlıklar gerçek varlıklardır.
D) Matematiksel varlıklar, düşünsel varlıklardır.
E) Varlıklar sadece somut varlıklardan ibaret değildir.

3. Bilimler kendilerine konu edindikleri nesnelere derinlemesine incelerken, felsefe bunların en genel özelliklerini ve birbiriyle etkileşimlerini gözönünde bulundurarak inceler.

Parçada felsefenin hangi özelliğinden sözedilmektedir?

- A) Varlığa yaklaşımı bütünseldir.
B) Sonuçları yeniliğe açıktır.
C) Yığılan bir bilgidir.
D) Konuları tüm insanlığı ilgilendirir.
E) Öznal bir yaklaşım biçimidir.

4. Metafizik, doğa bilimlerinin gelişmesi sonucu eski gücünü bir ölçüde yitirmiş, "salt soyut tartışmalar yığını", "gerçeği vermeyen bilgiler toplama" şeklindeki olumsuz çağrışımlarla özdeşleşmiştir. Ancak F. Heinemann'ın da deyişiyle, metafiziğe takınılan tavır, yine belli bir metafiziğe bağlı kalındığını göstermektedir."

Buna göre aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?

- A) Bilim, metafiziği ortadan kaldıracak güce erişmiştir.
B) Metafizik karşıtı yaklaşımlar bile felsefi - metafizik içeriğe sahiptir.
C) Bilimsel gelişmeler sonunda, metafizik tartışmaların önemi ikinci plana itilmiştir.
D) Metafiziğin felsefedeki ağırlığı giderek azalmıştır.
E) Bütün eleştirilere rağmen, insan zihnini kurcalayan soruları nedeniyle metafizik varlığını korumaktadır.

5. – Hiçbir şey yoktur.
– Olsa bile bilinemezdi.
– Bilinseydi de başka insanlara bildirilemezdi.

Gorgias'a ait bu görüşte aşağıdakilerden hangisi savunulmaktadır?

- A) Varlığın var olmadığı
B) Gerçekliğin insan zihninden bağımsız olduğu
C) Varolan her şeyin maddi nitelik taşıdığı
D) Varlığın ideallardan kaynaklandığı
E) Maddi ve düşünsel varlıklar arasında bir ayrım bulunmadığı

6. – Herakleitos, “her şeyin mücadele ve savaştan doğduğunu” ve “her şeyin sürekli bir akış içinde” olduğunu,
– Alfred North Whitehead, felsefede statik bir varlık anlayışına karşı olduğunu ve evrende sürekli bir oluş ve değişimin varlığını,
– H. Bergson ise evrende sürekli bir değişim olduğunu ve bu değişimin bir yaşam atılımı olduğunu kabul eder.

Aşağıdakilerden hangisi bu üç bakış açısının ortak özelliğidir?

- A) Varlığı “oluş” olarak kabul etme
B) Varlığın asıl gerçekliğini “madde” olarak kabul etme
C) Varlığı “fenomen” olarak kabul etme
D) Varlığın yaradılış amacını sorgulama
E) Varlığı hem “ruh” hem de “madde” olarak görme

7. Eğer kürekle bir hendek kazıyorsak ve birisi bize ne ile çalıştığımızı sorarsa, "bir kürekle" diye yanıt verebiliriz. Fakat biri, matematik dersinde ne ile çalıştığımızı sorarsa yanıt vermek daha zor olur. "kağıt ve kalem" ile ya da "tebeşir ile" diye yanıtlayabiliriz fakat bunlar iyi yanıtlar değildir. Çünkü bir İngilizce ya da resim dersi için de aynı yanıtları veririz. Oysa matematikteki konular aynı konular değildir. Peki matematiğin konusu nedir? Bir kavramlar sistemidir. Duyularımızla değil, zihnimizle kavrayabileceğimiz, daire, üçgen gibi kavramlar sistemidir. İşte idealar da böyledir. Bir kavramlar sistemi; insan, at, ağaç gibi varlıkların kavramlarının bulunduğu Platon'un müthiş sistemi.

Parçadan hareketle idealar için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Duyular yoluyla gelen izlenimlerdir.
B) Sürekli değişen varlıkların dünyasıdır.
C) Akıl yoluyla bilinen soyut varlıklardır.
D) İnsanların algılamasına bağlı olan varlıklardır.
E) Gözlem ve deney konusu olan olgulardır.

8. Hobbes'a göre her varlık cisimdir ve cisimlerdeki her olay bir harekettir. Ruhda bir cisim olduğuna göre ruhtaki düşünme, algılama gibi olaylar aslında maddi hareketlerdir. Beden ve beyin olmadan bu hareketlerin hiçbiri gerçekleşemez.

Hobbes'un bu yaklaşımının temelinde aşağıdaki düşüncelerden hangisi vardır?

- A) Var olan herşey maddi nitelik taşır.
B) Evrende olup bitenlerde rastlantı egemendir.
C) Varlığın yapısını bilme imkanı yoktur.
D) Gerçek olan görünüşler değil düşünsel varlıklardır.
E) Evrende değişmeyen tek şey değişimin kendisidir.

9. Nasıl baltanın işlevi kesmek, gözün işlevi görmek ise olgunlaşmış bir beden işlevi de ruhtur. O halde beden ile ruh arasında bir çatışma söz konusu olmaz. Onlar aynı gerçekliğin farklı görüntüleridir.

Bu görüşün temelinde aşağıdaki düşüncelerden hangisi yer almaktadır?

- A) Evrendeki her varlık atomların hareketiyle var olur.
B) İdealar, öznedede doğuştan var olan değişmez varlıklardır.
C) Değişme varlığın temel yasadır ve akla göre gerçekleşir.
D) Var olan her şey bir evrim için de olan ruhtur.
E) Varlıkta hem maddi hem de ruhsal öğeler bulunur.

10. Bugünün ontolojisi, artık metafizik yükü taşımaktan kurtulmuş, onu sırtından atmıştır. Bugünün ontolojisi “varlığı”, “varolan”ın kendisini en son şey olarak görmektedir. Çünkü varlık-fenomenleri, bize varlığın, “varolan”ın arka planında bulunan, görünüş alanına çıkmayan herhangi bir metafizik temelden haber vermiyorlar. Bugünün ontolojisi için, görünüş ve “kendi başına varlık”, bir “birlik” oluşturur.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Günümüz ontolojisi, geleneksel metafizik bağlarından sıyrılmıştır.
B) Varolanın arkasında bir başka neden ya da güç arayışı, günümüz ontolojisinde görülmez.
C) Varlığın ardında duran metafizik bir temele ilişkin kanıtımız yoktur.
D) Günümüz ontolojisinde varlık, görünüş alanının dışında ele alınır.
E) Günümüz ontolojisinde, görünüş ile varlık ayrımı yoktur.

1. Varlık, var olan her şeydir. Bu anlamda varlık, insan bilincinin dışında ondan bağımsız olabileceği (deniz, dağ...) gibi, insan bilincinin içinde ona bağlı (dev, vampir...) da olabilir.

Yukarıdaki parçaya göre aşağıdakilerden hangisi varlık felsefesinin sorunlarından biri olamaz?

- A) Varlık nasıl bilinebilir?
B) Varlık nedir?
C) Varlık var mıdır?
D) Varlığın temel ilkesi nedir?
E) Varlık değişken midir?

2. Kimi zaman akıl kendi sınırlarını aşan sorularla da uğraşır, fakat bunlar zaman ve mekanın dışında olduğu için asla yanıtlanamaz. Bu tür sorular metafiziğin ilgi alanına girer.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi metafiziksel bir sorudur?

- A) İlk toplumların dinsel inancı nedir?
B) Ölümden sonra yaşam devam eder mi?
C) Atom parçalanabilir mi?
D) Endüstriyel gelişmeler doğayı tahrip eder mi?
E) Hücreler neden ölür?

3. Aşağıdaki kavramlardan hangisi yanlış tanımlanmıştır?

- A) Monizm: Varlığı tek cevhere dayandıran görüş
B) DUALİZM: Varlığı birbirine indirgenemeyen iki cevhere dayandıran görüş
C) Cevher: Değişen durumlara göre kalıcı olan; kendisiyle var olan
D) Arkhe: Evrenin oluşumunda yer alan temel öge
E) Metafizik: Varlık yoktur, bu nedenle onun ilk nedenlerine ulaşamaz diyen görüş

4. Hiç hasta olmamışsak, sağlıklı olmanın ne demek olduğunu bilemeyiz. Hiç aç kalmamışsak tokluğu bilmediğimiz gibi savaş olmamış olsaydı barışın değerini kavrayamazdık. O halde hem iyinin, hem de kötünün bütün içerisinde gerekli bir yeri var. Zıtlıklar arasında sürekli bir oyun olmasaydı dünyanın sonu gelirdi.

Bu parçaya göre aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?

- A) Her oluşum, karşıtından bağımsız hareket eder.
B) Değişmenin temelinde karşıtların birliği yer alır.
C) Çatışmaların ve var oluşun kaynağı karşıtlardır.
D) Evren içerisinde zıtlıkların barındığı bir bütünlük vardır.
E) Doğa sürekli değişen ve zıtlıklarla dolu olan bir düzen ortaya koyar.

5. Parmenides'e göre varlığın değişken olduğunu kabul etmek, biraz önce var olan bir şeyin ya da niteliğin biraz sonra var olmadığını, biraz önce var olmayan bir şey ya da niteliğin ise biraz sonra aniden varlığına geldiğini, ortaya çıktığını kabul etmek demektir ki, bu açıkça çelişkidir.

Buna göre Parmenides aşağıdaki iddialardan hangisini eleştirmektedir?

- A) Varlık "madde"dir.
B) Varlık "düşünce"dir.
C) Varlık hem "madde" hem "düşünce"dir.
D) Varlık "fenomen"dir.
E) Varlık "oluş"tur.

6. Hegel bilgi ve varlık konusunda şu temel önermeyi savunur: "Her şey akıl"dır. Hegel'de aklın yasaları aynı zamanda varlığın yasalarıdır. Akıl ve varlık aynı şey olduğu için akıl, kendini düşünürken varlığı da düşünür ve onu kavrar.

Hegel bu düşüncesiyle, varlığı anlamada aşağıdakilerden hangisini öncelikli görmemektedir?

- A) Mantık ilkelerini
B) Akıl verilerini
C) Duyu verilerini
D) Akıl yürütmeyi
E) Düşünme süreçlerini

7. Duyularıyla algıladığım "bu kalem" vardır ve empirik bir gerçekliktir. Ancak duyularıyla algıladığım bu kalem gibi, yine duyularıyla algıladığım milyonlarca kalem vardır. Bunların tek tek her biri bir kalemdir; ama "kalem'in kendisi değildir. Her kalem, bir kalem özünü içerir ve bu kalem özü ile "bir kalem" olur. Peki bir nesneyi, bir cismi "kalem" yapan kalem özü nedir? Bu soruya empirik yanıt veremem, çünkü kalemin özünü duyularıyla algılayamam, onu ancak düşünebilirim. Yani kalem, özü gereği düşünsel bir varlıktır ve ancak düşünceyle kavranabilir.

Bu açıklama aşağıdakilerden daha çok hangisinin ürünüdür?

- A) Materyalist felsefenin
- B) Empirist bilgi teorisinin
- C) Realist bakış açısının
- D) Nihilist yaklaşımın
- E) İdealist öğretinin

8. Varlıkların özünü oluşturan atomlar sürekli devinim halindedir. Bu devinim, gücünü herhangi bir dış güçten değil, kendinden alır. Evrendeki her şey atomların birbirleri ile çarpışması sonucunda fiziksel bir zorunluluk sonucu oluşur.

Demokritos'un bu yaklaşımı aşağıdaki görüşlerden hangisi içinde yer alır?

- A) Düalizm
- B) Nihilizm
- C) Diyalektik materyalizm
- D) Mekanik materyalizm
- E) Özne idealizm

9. Descartes varlığı, düşünen ve yer kaplayan şey olarak açıklar. Ona göre varlığın iki ayrı cevheri vardır. Bunlar ruh ve bedendir.

Descartes'e göre varlık nedir?

- A) Hem madde hem düşüncedir.
- B) Salt düşüncedir.
- C) Oluştur.
- D) Hiçlik'tir.
- E) Bilincimizden bağımsız, nesnel olarak var olandır.

10. Hem evrensel bütünlüğün gelişme yasası, hem de gelişmenin inceleme yöntemi diyalektiktir. Hegel'de "idea" adı altında bağımsız bir özne haline gelen düşünce süreci varlığın yaratıcısıdır. Marx'a göre ise "idea" (düşünce), maddenin tez, antitez ve sentez biçimindeki diyalektik ilerlemesinin yansımasından başka bir şey değildir.

Buna göre Marx'ın varlığı ele alış şeklini Hegel'den ayıran özellik aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Varlığı hem madde hem de düşünme formlarına göre yorumlaması
- B) Diyalektik süreci idea ile açıklaması
- C) Düşünceyi (ideayı) maddesel dünyanın değişim yasalarına indirgeyerek açıklaması
- D) Varlığın belirli bir düzen içinde oluştuğunu savunması
- E) Varlığı sistematik olarak incelemesi

11. Bir düşünürü göre bilinç, nesnel somut bilgilerini bir araç içine alıp geçici bir süre için yok sayacak olursa, sezgiye başvurarak varlığın özünü kavrayabilir. Elde ettiği bilgi de varlığın gerçek bilgisi olacaktır.

Düşünürün bu görüşü onu aşağıdaki felsefe akımlarından hangisine yaklaştırmaktadır?

- A) Pozitivizm
- B) Pragmatizm
- C) Kritisizm
- D) Fenomenoloji
- E) Materyalizm

12. Yeni ontoloji, felsefeyi metafizik ve spekülative söylemlerden uzaklaştırmakta, bilimsel yöntemler kullanılarak varlığa nesnel ölçütlerle açıklamalar getirmektedir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi "yeni ontoloji"nin çalışma alanlarından biri değildir?

- A) Varlığın nicel ve nitel özelliklerini gösterme
- B) Doğaüstü varlıklara açıklamalar getirme
- C) Olgusal varlıkları betimleme
- D) Sınırlı bir varlık alanına yönelme
- E) Varlığı aslına uygun olarak inceleme

1. Dünyanın başlangıcı, sonu ve niçin var olduğuna ilişkin sorular hep merak uyandırır. Heidegger, bu türden sorulara ilişkin genel fikirlerin ve bunların tarihinin ayrıca bunlardan kaynaklanan başka şeylerin belirtilmesinde felsefe sözcüğünün kullanılmasını olanaksız kılmıştır. Bunun da Heidegger'in felsefeye en temel katkısı olduğu söylenebilir.

Bu parçaya göre Heidegger'in felsefe sözcüğünün kullanılmasını istemediği alan aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Etik
B) Metafizik
C) Estetik
D) Bilim felsefesi
E) Bilgi kuramı

(2009 - ÖSS)

2. Çiçek açmış bir erik ağacının önünde duruyoruz ve ağaç da karşımızda. Ağaç oradayken ve biz onun karşısında durduğumuzda, ağaç ve biz, karşılıklı bulunuyoruz. Birbirimize göre, karşılıklı konumumuz içinde varız. Demek ki bu karşılaşmada söz konusu olan şey kafamızın içinde uçuşan tasarımlar değil.

Bu parça aşağıdakilerden hangisinin varlıkla ilgili görüşlerine örnek oluşturur?

- A) Rasyonalizm
B) Septisizm
C) Realizm
D) Nominalizm
E) Nihilizm

(2009 - ÖSS)

3. Biz, nesnelere anlam yüklemekte ve böylece onlara "var olma" olanağı sağlamaktayız. Zaten varlık da ancak, bizim onunla ilgili olarak elde ettiğimiz verilere göre gerçek bir "varoluş"a erişir.

Yukarıdaki parça "varlık"ın temel problemlerinden hangisinin sorgulamasını gerekli kılar?

- A) Öznenen ayrı bir varlık alanı var mıdır?
B) Varlık nasıl bir yapıya sahiptir?
C) Hakikate ulaşmak mümkün müdür?
D) Nesnelere ayrı ideal varlıklar var mıdır?
E) İnsan deneyimi varlığın tümünü kavrayabilir mi?

(2010 - YGS)

4. Nesnenin bilgisinin söz konusu olabilmesi için önce nesnenin var olması gerekir. Örneğin ağacın ne olduğundan, türlerinden, yararlarından söz edebilmek için öncelikle "ağaç" denilen bir şey var olmalıdır.

Bu parça aşağıdaki yargılardan hangisini destekler?

- A) Bilgi kuramı ontolojiye dayanır.
B) Varlığın varlığı, onun bilgisine bağlıdır.
C) Bilgi, bilinçteki bir şeyin bilgisidir.
D) Bilgi, varlığın bilgisiyse nesnelidir.
E) Kesin bilgi, deney verilerine dayanan bilgidir.

(2011 - YGS)

5. Bir şey, ne görülebilir ne de duyulabilir bir şeyse sözgelimi renksiz ve hareketsiz bir gaz kitesiyse ne fotoğrafı çekilip görüntüsü alınabilir ne de sesi kaydedilebilir. Fakat bu, gazın var olmadığı anlamına gelmez. Üstelik var olması sizin için yaşamsal bir önem de taşıyabilir.

Bu parça aşağıdakilerden hangisine "karşı örnek" oluşturur?

- A) Herakleitos'un varlığın bir oluş ve değişim içinde olduğunu ileri sürmesine
B) Descartes'in varlığın ruh ve maddeden oluştuğunu söyleyen düalist görüşüne
C) Hegel'in, varlığı geist ve onun diyalektik süreciyle açıklamasına
D) Demokritos'un varlığın atomlardan meydana geldiğini belirtmesine
E) Berkeley'in var olmak algılanmış olmaktır demesine

(2011 - YGS)

KONU TESTİ - 3 (ÇIKMIŞ SORULAR)

6. Filler neden büyük, gri ve kırışıktır? Çünkü ufak, beyaz ve yuvarlak olsalardı aspirin olurlardı. Ufak bir fil hayal ederek ona "ufak bir fil" diyebiliriz. Beyaz bir fil hayal ederek ona "beyaz bir fil" diyebiliriz. Kırışksız bir fil de "kırışksız bir fil" olur. Başka bir deyişle büyüklük, grilik ve kırışıklılık, Aristoteles'in bir fili fil yapan şeyin ne olduğunu tanımlama sınavını geçemez. Çünkü aspirin gibi ufak, beyaz ve yuvarlak bir şey bir fil olamaz ve böyle bir nesneyle karşılaştığımızda aklımıza "Hey, ağzına attığın bir aspirin mi yoksa alışılmamış türden bir fil mi?" diye sormak gelmez.

Bu parçadan varlıkla ilgili aşağıda verilenlerden hangisi sorgulanmaktadır?

- A) Zorunlu varlık/mümkün varlık ayrımı
- B) Özsel/ilineksel nitelikler
- C) Ana maddenin neliği
- D) Madde ve form ilişkisi
- E) Var olma/olmama sorunsalı

(2011 - YGS)

7. Yardıma muhtaç aç bir çocuğu doyurma eylemini düşünün. Birçok insan, bunun ahlaki açıdan iyi bir davranış olduğu konusunda hemfikirdir. Peki, birini bunu yaparken izlediğimizde tam olarak gördüğümüz nedir? Aç birini doyuran kişi, yardıma muhtaç çocuk, çiğneme eylemi ve belki de çocuğun gülümsemesi. Ancak göremediğimiz, göremeyeceğimiz bir şey vardır, o da eylemin aslını oluşturan "iyilik". Görülemediğine göre yok mu sayılmalıdır? Bence hayır. "İyi" olmadığında ahlaktan da söz edilemez. Oysa bende bir "iyi" fikri var.

Bu parçadan hareketle, varlık hakkında aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Bir olandan türediği
- B) Birden çok ilkeden kaynaklandığı
- C) Değişmez olduğu
- D) Düşünülebilir olduğu
- E) Oluş hâlinde olduğu

(2012 - YGS)

8. İnsanlar, "Ne yersen o olursun." diyorlar. Buna göre, bedeninizi oluşturan moleküllerden ibaretsiniz. Ancak, burada bir sorun var. Bu moleküller sürekli olarak değişim içinde. Her saniye, nefes alıp vererek, terleyerek, gözyaşı dökerek bir sürü molekül dışarı atıyor; yerine yenilerini ediniyorsunuz. Siz biraz önce bu satırları okumaya başlayanla aynı kişisiniz fakat molekülleriniz aynı değil. O hâlde siz sadece moleküllerinizden ibaret olamazsınız.

Bu parçadan varlık felsefesiyle ilgili aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Mümkün varlık ile zorunlu varlık birbirinden ayrılmalıdır.
- B) Varlığın bir gerçek bir de görünüş tarafı vardır.
- C) Varlık birdir, çokluk bir yanılısamadır.
- D) Değişmeyen tek şey değişimdir.
- E) Bütün değişimlerin temelinde bu değişimleri taşıyan bir töz vardır.

(2014 - YGS)

9. Felsefe, varlığı da sorgular. Bu sorgulama; varlıkların var olup olmadıkları, eğer var ise onların tek mi çok mu oldukları, bunun yanında zaman içerisinde değişip değişmediklerini kapsar. Sorgulama sonucunda varlığın bazen düşünce, fikir veya idea olduğu, bazen de oluş hâlinde olduğu veya onun bir görünüşten ibaret olduğu fikrine ulaşır.

Bu parçadan varlık felsefesinin aşağıdaki temel problemlerinden hangisine değinilmemiştir?

- A) Varlık var mıdır?
- B) Varlık bir midir, çok mudur?
- C) Varlık nedir?
- D) Varlık sonlu mudur, sonsuz mudur?
- E) Varlık değişken midir?

(2014 - YGS)

10. İdealar ile fenomenler dünyasında bulunan nesnel arasındaki farkı anlatan Platon, kendisine "Platon, ben atı görüyorum ama at ideasını göremiyorum." diye itiraz eden öğrencisine, "Çünkü at ideasını görececek bir göze henüz sahip değilsin." diyerek karşılık verir.

Bu parçada Platon, "idea"ların hangi özelliğini vurgulamaktadır?

- A) Değişmez olduğu
B) Mutlak olduğu
C) Ezeli-ebedi olduğu
D) Hareketli olmadığı
E) Algı nesnesi olmadığı

(2015 - YGS)

11. Bir filozofa göre, deney dünyasında karşılaştığımız bütün varlıklar, bir modele göre ve belli bir işlevi yerine getirmek üzere hareket ederler ve değişime içerisindedirler. Çınar tohumundan her zaman çınar ağacı meydana gelir. Göz görmek, burun koklamak, kulak ise duymak içindir. Kısacası evrendeki varlığa ilişkin bütün hareket ve değişimler belli bir potansiyeli yerine getirmek üzere gerçekleşmektedir.

Filozofun bu görüşleri, ontolojinin hangi sorusuna cevap niteliğindedir?

- A) Varlık var mıdır?
B) Evrende düzen var mıdır?
C) Evrende amaçlılık var mıdır?
D) Evrende özgürlük var mıdır?
E) Evren sonlu mudur, sonsuz mudur?

(2015 - YGS)

12. Thales "Gerçekten var olan sudur." diyordu. "Su" ile anlatılmak istenen neydi? Her şeyin kaynağı su mudur? Yoksa Thales algılanabilir dünya ile evrenin algılanamayan nedeni arasında metafizik bir ayrım mı yapıyordu? Thales için "su" yalnızca madde değildir; o aynı zamanda yaşamdır, devinimdir, ruhtur.

Buna göre "su" için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Evreni oluşturan unsurlardan biridir.
B) Evrenin temelindeki yaratıcı ilkedir.
C) Evrenin ana maddesidir.
D) Her şeyin ilk maddesidir.
E) Görünen her şeyin ardındaki görünmeyen ilkedir.

(2016 - YGS)

13. O, İdealar Kuramı'nın tekil varlıklar dünyası ile tümel idealar dünyasını gereksiz ve haksız bir şekilde birbirinden ayırdığını ve onları birbirleriyle birleştirme yönündeki çabalarının sonuçsuz kalmak durumunda olduğunu düşünür ve bu iki dünyayı birbirine yaklaştırmak, birleştirmek ister. Bu yönde olmak üzere idealara ilişkin varlık kuramı içinde büyük bir değişiklik yaparak ideaların ve kendi terminolojisiyle formların tekil varlıkların üstünde veya dışında bulunmadıklarını, onlardan bağımsız olmadıklarını, tersine "onların içinde, onlara içkin" olduklarını savunur.

Bu parçada ifade edilen görüşleri savunan filozof aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Platon
B) Hegel
C) Aristoteles
D) Descartes
E) Herakleitos

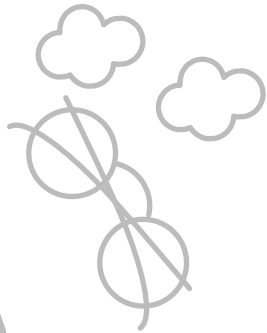
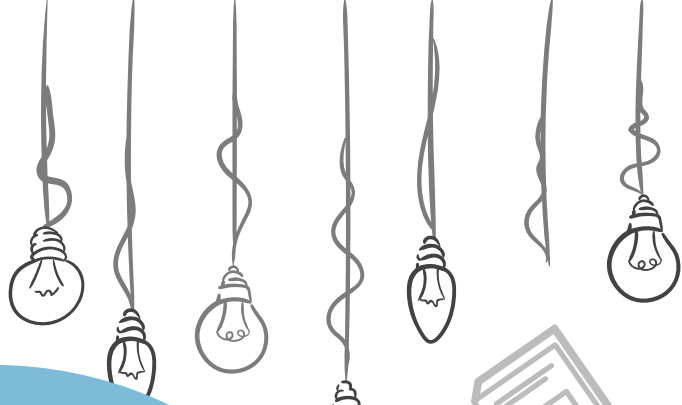
(2017 - YGS)

FELSEFE

YKS - TYT

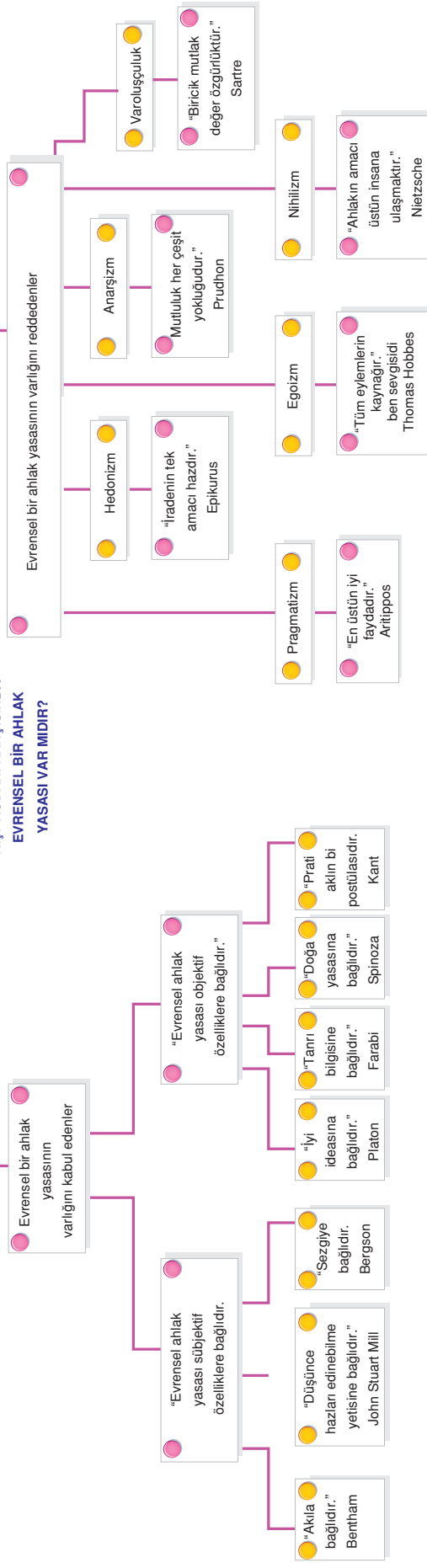
AHLAK FELSEFESİ (ETİK)

- *Ahlak ve Felsefe*
- *Ahlak Yargılarının Diğer Yargılarla Karşılaştırılması*
- *İyi ve Kötü Nedir*
- *Erdemli Yaşam ve Bilgelik*
- *İnsan ve Özgürlük*
- *Ahlaki Eylem ve Evrensel Ahlaki İlkeler*
- *Anadolu Bilgeliği ve Evrensel Ahlak*
- *Uygulamalı Etik ve Sorunlarımız*

AKILLI HARİTAM

AHLAK FELSEFESİ KİŞİ VİCDANI KARŞISINDA EVRENSEL BİR AHLAK YASASI VAR MIDIR?

A. AHLAK VE FELSEFE İLİŞKİSİ

Ahlak kavramı birey olarak insanın yapıp etmelerini değerlendirmek için kullanılır. Ahlak terimini düşündüğümüzde kendimiz ve başka insanların eylemleri için yapılan nitelermeler akla gelir. Ahlak kişiler arası oluşturulan değerler sistemidir.

Önce toplumda ahlaki değerler oluşmuştur. Toplumdaki bu değerler üzerine düşünürler tarafından yapılan değerlendirmeler ise ahlak felsefesinin (etik) doğmasına yol açmıştır.

1. Ahlak Felsefesinin Konusu

Ahlaksal değerlerle bu değerler çerçevesinde şekillenen insan davranışları üzerine düşünme etkinliğidir. İnsanın “toplumsal” davranışlarını yöneten ilkeleri, bu davranışları sergilerken insanın özgür olup olmadığını, ahlaksallığın ve ahlak dışılığın ne olduğunu, ahlaksal eylemin amacının ne olduğunu ve evrensel bir ahlak yasasının olup olmayacağını sorgular. Bu kapsamda iyi, kötü, erdem, mutluluk, vicdan, sorumluluk... gibi kavramları ele alır.

Aşağıda “ahlak” ve “ahlak felsefesi”ni tanımlayan ifadeler karışık olarak verilmiştir. Bu ifadelerin yanına hangi alana ait olduğunu yazınız.

Bilgi	Alan
❖ Felsefenin bir alt disiplini.	
❖ Ahlaki olayları genel olarak inceler.	
❖ İnsan eylemlerinin ilkelerini oluşturur.	
❖ Değer yargılarını araştırır, inceler.	
❖ İnsan davranışlarını düzenleyen kendiliğinden biçimlenmiş ve genel kabul görmüş yasaklama ve değerlendirmelerdir.	

Bilgi Kutusu

Su, ateş ve ahlak yeni tanışmışlar ve birbirleri hakkında bilgi edinmeye çalışmışlar. Su'ya sormuşlar “Kaybolursan seni nasıl bulacağız?” Yanıt, “Nerede bir şırıltı, çağılırtı duyarsanız ben ordayım.” Ateşe “Seni yitirsek ne yapalım?” Ateş “Bir duman gördüğünüz yerde ben varım.” Sıra ahlaka gelince, yanıt şu olmuş: “Beni kaybederseniz bir daha kesinlikle bulamazsınız.”

Kendini Dene

“Ahlak yalnızca kötülük etmekten çekinmek değildir, iyilik etmeyi, başkalarının yapacakları kötülükleri önlemeye çalışmayı da içerir.”

Bu görüşü doğrulayan örnekler veriniz.

2. Ahlak Felsefesinin Temel Kavramları

Ahlaki Değer: İnsan eylemleri normatif ölçüde yorumlanır. İyi ve kötü kavramları ile ifade edilir. Kişinin ya da toplumun herhangi bir şey, olay, olgu vb. hakkında verdiği hüküm ya da yaptığı değerlendirmelere **ahlaki değer** denir.

Ahlaki Norm: İnsanın toplumsal bir varlık olarak yapıp etmelerinde ahlaki değeri verecek olan ilkedir. İnsan eylemlerinin iyiye doğru yönlendirilebilmesi için konulan bu yasa hem eylemi yapanın hem de başka insanların olmasını isteyeceği bir yasadır.

İyi: Etik açıdan, ahlakça değerli olandır. Günlük yaşamda ise, gereksinimlerimizi gideren, özlemlerimize uygun düşen, dolayısıyla da olmasını istediğimiz nesne ya da durumları ifade eder. Her iki anlamıyla da görelî bir kavramdır.

Kötü: Etik açıdan, ahlakça değersiz olandır.

Özgürlük : Engellenmemiş, zorlanmamış, her türlü iç ve dış baskıdan uzak olma durumu.

Sorumluluk: Bilinçli bir insanın yapıp ettiklerinin ya da kendi yetki alanına giren bir olayın sonuçlarını üstlenmesidir.

Örnek

Özgürlük; kişinin hiçbir baskı ve zorlama olmadan kendi kararlarını vermesidir. Sorumluluk; kişinin kararlarının ve eylemlerinin sonuçlarını üstlenmesidir.

Bu açıklamalardan hareketle aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?

- A) İnsan kendi kararını, kendi verirse özgürdür.
- B) İnsan önce sorumludur, sonra özgürdür.
- C) Sorumlu insan, davranışlarının sonuçlarını üstlenir.
- D) İnsan, iyi ve kötü arasındaki seçimi iradesiyle seçerse özgürdür.
- E) Baskı altında gerçekleşen davranış özgür bir eylem değildir.

Çözüm

Parçada özgürlük olmadan sorumluluk olamayacağı vurgulanmıştır.

YANIT B

Erdem: İradenin ahlaksal iyiye yönelmesidir.

Vicdan: Bir tür mahkemedir. Burada tutum ve eylemlerimizin ahlakça değerli olup olmadığını yargılar, bir karara varırız

Örnek

İnsanı, içindeki iyiliğe yönelten, kötülükten uzaklaştıran, insanın kendisini bile adil bir şekilde yargılayan içsel sestir. Genelde onun yalan söylemediği kabul edilir; iyi mi kötü mü olduğunu bilmediğimiz durumlarda ona danışmamız öğütlenir.

Yukarıda açıklaması yapılan ahlak kavramı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Özgürlük
- B) Sorumluluk
- C) Vicdan
- D) Ödev
- E) Mutluluk

Çözüm

Parçada insanın kendisini bile adil bir şekilde yargılayan içsel ses olarak tanımlanan ahlak kavramı vicdandır.

YANIT C

Ahlaksal karar: Ahlak yasalarına uygun düşen karar.

Ahlaksal eylem: Ahlaksal karara uygun eylem.

Ahlak yasası: Uyulması ahlak açısından gerekli olan genel-geçer kurallar.

Mutluluk: Ahlaksal eylemlerin insana sağladığı psikolojik doyum, iç huzur.

Ödev: İnsanların gerçekleştirilmesinden kendilerini sorumlu tuttıkları, üstlendikleri görev.

Aşağıdaki ifadelerin yanına uygun olan kavramları yazınız.

❖ Toplum tarafından yapılması istenen, beklenen, onaylanan davranıştır.
❖ Engellenmemiş olma, zorlanmamış olma, her türlü iç ve dış etkiden bağımsız olma.
❖ Özgürce yapılan bir davranışın sonuçlarını üstlenmedir.
❖ İradenin ahlak bakımından iyi olana yönelmesidir.
❖ Toplum tarafından yapılması istenmeyen, onaylanmayan davranıştır.
❖ Doğuştan her insanda bulunan iyi ve kötüyü ayırt etme yetisidir.
❖ Kişinin ya da toplumun verdiği hüküm ya da yaptığı değerlendirmedir.
❖ İnsanın özgür iradesiyle ahlak yasalarını kabul edip bağlanması ve eylemini yapmaya karar vermesidir.

B. AHLAK YARGILARININ DİĞER YARGILAR İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Bir iddiayı dile getiren söz dizisine yargı denir. Yargılar ikiye ayrılır:

a. Gerçeklik Yargıları: Nesnel dünyaya ait yargılardır. Gerçeğe uygun olup olmadıklarıyla “doğruluk” kazanırlar. Örneğin; “Cisimler yer çekiminin etkisi altındadırlar.” “Su 100°C de kaynar.” gibi. Bu yargılar deney ve gözleme dayanır ve objektiftirler, doğru veya yanlış olarak değerlendirilirler.

b. Değer Yargıları: Realiteyi yani nesnel gerçeğin durumunu değil de insanın realite hakkındaki algılarını, düşünce vb. değerlendirmelerini dile getiren yargılardır. Kişiden kişiye değişir. Kanıtlanamaz ve çürütülemezler.

Ahlak yargıları bilim yargılarından farklıdır:

Bilim kendi sınırlarına giren “var olan şey”lerdeki sorunları araştırır. Bu sorunlardan çözebildiklerini, eskiden çözülmüş olanlara ekleyerek yeni kuşaklara aktarır. Bilim, gözlem, deney ve düşünmeye dayandığından elde ettiği yargılar, herkes tarafından kabul edilen evrensel yargılardır. Buna karşılık ahlak yargıları değerlere ilişkin yargılardır. Bu yargılar da bir **övme** ya da **yerme** ögesi işe karışır. Oysa **olgularla** ilgili yargılarda bu öznel öge yok gibidir.

Ahlak yargıları din yargılarından farklıdır:

Din, dogmalara yani dine temel yapılan ve doğruluğuna inanılan birtakım iddialara dayanır. Dini yargılar sevap - günah olarak değerlendirilir. Din, insan ve dünya ile ilgili hemen her şeyi önceden belirlendiği biçimde açıklar ve anlamlandırır. Bu bakımdan zaman ve koşulların değişmesine karşın dinsel yargılar değişmezler. Oysa ahlak yargıları değişirler.

UYARI

Varlık ve bilgi alanına dair yargılarımız “doğru” veya “yanlış” ölçütlerine göre değerlendirilir. Ahlaki yargılar, varlık ve bilgi alanına ait yargılardan farklıdır. Ahlaki yargılar değerler alanına aittir. İyi ve kötü kavramlarına dayanır.

Ahlak yargıları sanat yargılarından farklıdır:

Sanatsal yargılar güzel - çirkin olarak değerlendirilir. Sanattaki yargılar duyguya, coşkuya dayanmasıyla ahlak yargılarından ayrılır.

Örnek

Ahlaki yargı her zaman bir karar vermedir. Birden fazla seçenek arasında iyi olanı veya en iyi olanı özgürce seçmedir. Bu yüzden bir kölenin, bir mahkumun, bir delinin, bilincini kaybetmiş bir hastanın davranışları, komutanın emriyle hareket eden bir askerin davranışları ahlaki olarak değerlendirilemez.

Bu parça aşağıdaki yargılardan hangisini destekler niteliktedir?

- A) Alternatiflerin olmadığı yerde yapılan davranış iyi veya kötü değildir.
- B) Yalnızca doğru olanı yapma niyetine dayanan davranışlar, ahlaksaldır.
- C) Başkaları bizim eylem alanımıza girdiğinde davranış, ahlaki nitelik kazanır.
- D) Bireysel çıkarıya dayanan eylem, özgürce yapılsa bile ahlaki alandan uzaktır.
- E) İnsan, davranışlarında özgür olamayacağından yaşananlara kayıtsız kalmalıdır.

Çözüm

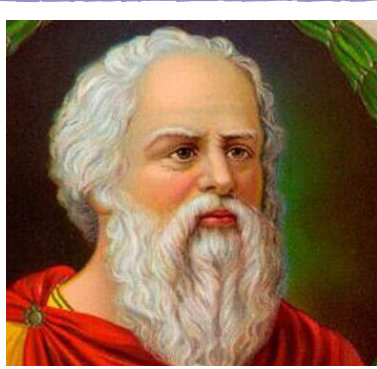
Parçada ahlaki eylem özgür iradeye bağlanmıştır. Seçenek olmadan sorumluluğun olamayacağı vurgulanmıştır.

C. İYİ VE KÖTÜ NEDİR?

Ahlaki değerler, iyi ya da kötü diye tanımlamamızın mümkün olduğu davranışlarla ilgilidir. İyi ve kötü nitelendirilmesi, ahlaksal değerlendirmenin konusunu oluşturur ve ahlaki değerler doğrultusunda yapılır. Örneğin, "Hırsızlık yapmak nasıl bir davranıştır?" diye sorulduğunda buna bazıları "Çirkin bir davranıştır.", bazıları ise "Günahtır." diye yanıt verebilir. İlk yanıtta "iyi" sözcüğü güzel olmayan anlamında kullanılmıştır. Günah nitelendirmesi ise, Tanrı'nın istemediği şey anlamındadır. Ama bu yanıtlarda anlatılmak istenen davranışın iyi değil kötü olduğudur. Filozofların işi iyi ve kötünün ne olduğunun sorgulayarak bu kavramlara açıklık getirmektir.

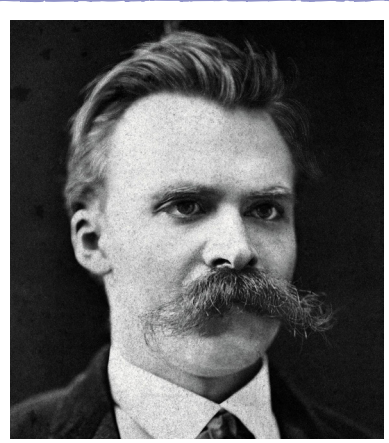
D. ERDEMLİ YAŞAM VE BİLGELİK**ERDEM YAŞAM İLİŞKİSİ**

Erdem (Fazilet), iyi ile kötü arasında seçim yapma zorunluluğunda kalan insanın her şartta hatta kendi zararına bile olsa ahlaksal iyiye yönelmesidir. Bu durumda erdemini kendini aşma durumu olduğunu da söyleyebiliriz. Çünkü erdemli insan, hırslarından arınmış, bencilliğini yenmiş, yaşamını ahlak felsefesi açısından yükseltilecek değerler olan dürüstlük, adalet, iyilik, hoşgörü, alçakgönüllük çerçevesinde sürdüren insandır.

"İyi insan yaşamının doğal hedefidir. İnsan iyi, yararlı, öz çıkarına uygun olan doğasını tamamlayıp gerçekleştirecek eylemlerde bulunarak mutlu olabilir."

Sokrates

Güçlünün kötü erdemleri, zayıfın iyi erdemleri kadar gereklidir toplum için.

Nietzsche

E. İNSAN VE ÖZGÜRLÜK

Özgürlük ahlak felsefesinin temel kavramlarından biridir. Davranışlarımızdan sorumlu olabilmemiz için özgürce davranışta bulunmamız gerekir. Çünkü yalnızca özgürlük sayesinde iyi ve kötü olanı seçeriz, davranabiliriz. Özgürlük herhangi bir sınırlama, zorlama, kısıtlama veya belirleme olmaksızın isteme, düşünme, düşünceleri ifade etme ve istediklerini yapabilme durumudur. Ancak gerçekte özgür olup olmadığımız veya ne kadar özgür olduğumuz tartışma konusudur.

İnsanın ahlaksal eylem sırasında özgür olup olmadığı konusu kapsamında **determinist, indeterminist, otodeterminist** ve **liberteryанизm** gibi görüşler dikkat çeker.

1. Determinist görüş

Deterministlere göre, insan iradesi dinsel, sosyal, hukuksal ve psikolojik etkenlerin baskısı altındadır. Bu nedenle insan, iyi ya da kötü olarak nitelendirilen davranışları özgür iradesiyle yapamamaktadır. O halde, kötü davranışlara yol açan koşullar iyileştirilmelidir.

İlkçağ'dan günümüze kadar ahlak konusunda determinist olan pek çok görüş ortaya atıldığını görmekteyiz. Bunlardan bazıları, **Fatalizm, Stoacılıktır.**

- ➔ **Fatalizm:** Felsefede, bütün olan bitenleri, kaderin önceden tespit ettiğine, bunların değişmeyeceğine dair görüşür. Fatalizme göre, insanlar olaylara hükmedemezler. Başlarına gelecek olanları önceden öğrenmiş olsalar bile, bunu değiştirmek ellerinde değildir. İndeterminizmin tersine, fatalizmde insanın geleceği tamamen kendisi dışındaki koşullara, olaylara bağlıdır.
- ➔ **Stoacılık:** Kaderci (fatalist) bir bakış açısına sahip olan Stoa ahlak öğretisini benimsemiş filozoflara göre, insan dünya sahnesinde yalnızca bir oyuncudur. Oynayacağı rolü seçemez, oyuna müdahale edemez. Her insanın bu sahne içinde ne yapacağını evrensel akıl belirler. Kişinin kontrol edebileceği tek şey vardır: Kendi tavırları ve tutkuları. İnsan kendisine ne rol verilmişse onunla yetinmeli; sahip olamayacağı şeyler için (ölümsüzlük gibi) hayıflanma, açlık ve kıskançlık duymamalıdır. **Kişi elinde olanı ve olmayanı bilmeli, ona göre davranmalıdır.**

Örnek

Stoacılar göre bu dünyada meydana gelen her şey önceden tayin edilmiştir ve Tanrı tarafından belirlenmiştir. Tanrı akılsal ve iyi olduğu için bu dünyada her şeyin akla uygun ve iyi olduğunu ileri süren Stoacılar, insanın kendi dışında olup bitenleri değiştiremeyeceğini ama her şeye katlanmayı, şikayet etmemeyi, ağlamamayı öğrenebileceğini savunmuşlardır.

Stoacıların bu görüşünden hareketle aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşamaz?

- A) İnsanlar Tanrı'nın kendileri için belirlediği yargıya müdahale edemez.
- B) Kişi dünyanın gidişatını olduğu gibi benimsemeli, değiştirmeye kalkışmamalıdır.
- C) Bireyler ahlaki olgunluğa ulaşmak için eylemlerinde özgür olmalıdır.
- D) İnsan kendisine verilenle yetinmeli, olup bitenlere katlanmalıdır.
- E) Tanrısal akıl tarafından belirlenen her şey insan için iyidir.

Çözüm

Parçada Stoacılığın kaderci bir ahlak anlayışına sahip olduğu vurgulanmıştır. Dolayısıyla ahlaki eylemin özgürlükle mümkün olduğunu savunmaları düşünülemez.

YANIT C

2. İndeterminist görüş

İndeterministler, insan iradesinin mutlak özgür olduğu düşüncesindedirler. Çünkü, insan bilinçli bir varlıktır. Bilinç, insana iyi-kötü konusunda, hata yapmama olanağı sunar. Kötü eylemde bulunan bir kimse demek ki seçimini bu yönde kullanmıştır. O halde kötü eylemde bulunan bunun sonucuna da katlanmalıdır. Diğer bir deyişle insan yaptıklarından sorumlu olmalıdır.

- **Varoluşçuluk (egzistansiyalizm):** İnsan dışındaki bütün varlıkların önceden tasarlandıklarını ve bir modele göre yaratıldıklarını (Nesnelerin özü varoluşlarından önce gelir.), ancak insanın kendi benliğini, kimliğini yaratan tek varlık olduğunu (İnsan, önce var olur. Sonra nasıl bir insan olacağını yani “öz”ünü kendisi belirler.) ileri süren yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre kader (yazgı) yoktur. Bu nedenle her insan, yaşamını kendisi belirlemeli ve sonuçlarına da katlanmalıdır.

3. Oto-determinist görüş

Bu görüşe göre özgürlük bir kişilik sorunudur. Kişiliği gelişmiş olanlar bilinç dahilinde özgür, kişiliği gelişmemiş olanlar ise değildir.

Kant bu konuda ara bir yol bulur. Ona göre birey, “Öyle eylemde bulun ki, eyleminin kuralına herkesin uymasını isteyebilesin” ilkesine göre hareket etmelidir. Böyle bir durumda istenç (irade) kısmen özgür, kısmen de topluma bağlıdır.

“Özgürlük istek doğrultusunda bir eylemde bulunma ya da bulunmama gücünü ifade eder.”

D. Hume

4. Liberteryанизm

Sözcük olarak otoriterliğin karşıtı olarak kullanılır. Bireysel özerkliği savunur. Bireylerin davranışlarında hiçbir toplumsal kısıtlamanın olmaması gerektiğini savunan siyasi bir ideolojidir. Yapılmaması gerekenler listesinin dışındaki her davranış liberteryenlere göre meşrudur.

Etkinlik 6

Aşağıdaki ifadeleri uygun kavramlar ile eşleştiriniz.

1. İndeterminizm

2. Determinizm

3. Fatalizm

4. Oto determinizm

5. Egzistansiyalizm

6. Liberteryanizm

a. Kişi eylemde bulunurken birtakım etkenlerin zorunlu sonucu olarak o eylemi gerçekleştirir.

b. İnsan eylemlerini belirleyen, etkileyen, sınırlayan hiçbir etki mevcut değildir.

c. Eylemi belirleyen birtakım etkenler olsa da özgürlük kişisel olarak elde edilebilir.

d. Her şey önceden doğaüstü bir güç tarafından belirlenmiştir ve kimse bu belirlenmişliği değiştiremez.

e. İnsan önce var olur, sonra kendi özünü kendisi yaratır.

f. İnsan, sağlam bir kişilik oluşturabilmişse ve iyi bir bilgi birikimine sahipse özgürdür.

g. Bireylerin özgürlüklerine dışarıdan yapılacak hiç bir müdahale geçerli olamaz. Ahlâki olan her türlü sınırlamanın dışında olmalıdır.

h. İnsan, sınırlandırma, yönlendirme, belirleme, etkileme ve kısıtlama olmaksızın kendi iradesiyle kararlarını verip bunu davranışa dönüştürmekte özgürdür.

F. AHLAKİ EYLEM VE EVRENSEL AHLAKİ İLKELER**AHLAKİ EYLEMİN AMACI NEDİR?**

İnsan davranışlarını gerçekleştirirken bir amaca dayanır. Bu amacın ne olduğu sorusuna verilen cevapların başlıcaları mutluluğu kazanmak ve ödevde uygun hareket etmiş olmaktır.

Bilgi Kutusu

İnsan eylemlerinin son hedefinin mutluluk olduğunu savunan anlayışlara genel olarak **mutlulukçu görüş (eudaimonizm)** denir.

Sokrates'e göre mutluluk insan eylemlerinin en son hedefi, insan eylemlerinde en yüksek iyidir. Bu en yüksek iyiyi önceleyen, temelinde yer alan şey bilgisel doğruluktur.

Platon da mutluluğu bilgelik de bulur. İdealar aleminde bulunan en yüksek iyi, aynı zamanda var olan her şeyin temelidir.

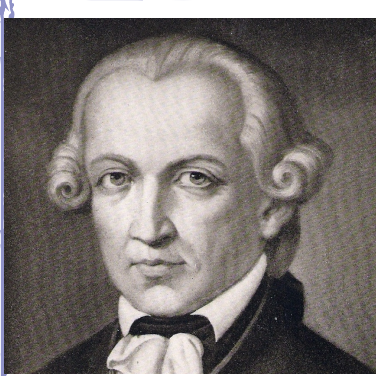
Aristoteles'e göre, sürekli ve kalıcı mutluluk için akıl önemlidir.

Farabi'ye göre "en yüksek iyi" erdemdir ki bu da bilgi ile mümkündür.

Aristippos'a göre ise, eylemimizin amacı en yüksek iyi ve değer olan hazdır. Haz ise mutluluktur.

Epiküros'a göre de en yüksek iyi "haz"dır. Anlık hazlar değil de sürekliliği olan hazlar insanı mutlu eder.

Kant'a göre ise, ahlaksal eylemin amacı mutluluk değil, ödevdir. Ödev, içimizdeki ahlak yasasına boyun eğmektir.

"Yalnızca cennet sevdası veya cehennem korkusuyla iyi davranan bir mümin, erdemli olamaz. Sadece bencil ve ihtiyatlı olur. Yalnızca kendi kurtuluşu için iyilik yapan biri kurtulmuş ve iyi değildir."

Kant

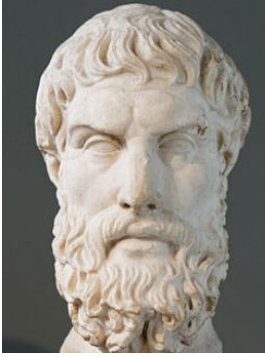
EVRENSEL AHLAK YASASI VAR MIDIR?

Bu soruya düşünürler iki farklı yanıt vermişlerdir. Bazı filozoflara göre evrensel bir ahlaki ilkenin varlığından söz etmek mümkün değildir. Bazıları da evrensel ahlaki ilkelerin varlığını kabul ederken kendi aralarında da iki ayrı düşünce ortaya koymuşlardır. Bunlardan bir kısmı evrensel ahlak yasasını subjektif bir özelliklikle açıklarken diğeri de ahlak yasasını objektif bir özelliklikle temellendirmişlerdir.

1. Evrensel Ahlak Yasasının Varlığını Reddedenler

➔ **Hedonizm (Hazcılık):** Bu görüşe göre ahlaki eylem ile kişinin gerçekleştirmek istediği amaç hazdır. Haz ise mutluluktur. İnsan doğası gereği acıdan kaçınıp hazzıya yönelir. Haz veren davranışlar iyi, acı verenler kötüdür. Haz kişiden kişiye farklılık gösterir, bundan dolayı sadece o kişinin eylemleri için geçerlidir ve evrensel bir nitelik taşımaktan uzaktır.

Bu görüşün en önemli temsilcileri **Epiküros** ve **Aristippos'tur**.

“Tek amacım mutluluğa ulaşmaktır benim. Bu yüzden acıdan kaçırım, hazza yönelirim. Haz dedimse, şehvet, doymazlık ve tatminsizlik gibi geçici hazlar değil kastettiğim uzun süreli derin bir sukunet ve memnunluk halini kastediyorum. Ne kadar az olursa hayattan duyduğumuz acı, o kadar çok demektir aldığımız haz. Daha fazla haz için daha az acıya katlanabilmeliyim.”

Epiküros

- ➔ **Egoizm (Bencilci Ahlak):** İnsan eylemlerinin biricik ve temel amacı hayatın korunması ve sürdürülebilmesidir. Kişinin eylemleri ne olursa olsun, ona iyi veya kötü diyen, kişinin kendisidir. Herkes doğa tarafından eşit yaratılmıştır. Bu eşitlikte herkesin kendi hazzını, iyi olanını araması gayet doğal bir durumdur. Kişi daima yararına olanı yapar, bu yaptığı başkalarına zarar verse dahi durum değişmez. Bir kişinin, bir başkasına yaklaşması, aslında kendi iyiliği içindir.

Bu görüşün en önemli temsilcisi **T. Hobbes'tur**.

- ➔ **Anarşizm (Baştanımazcılık):** Bu görüşe göre insan özü itibari ile iyidir, bu durumun devamı için insanın özgürlüğü en önemli şarttır. Bu özgürlüğün engellenişi bir baskı hali ortaya çıkarır ki bu insanın doğasını bozar. Bu yüzden her türlü baskıdan kurtulmak gerekir. Buna ahlak da dahildir.

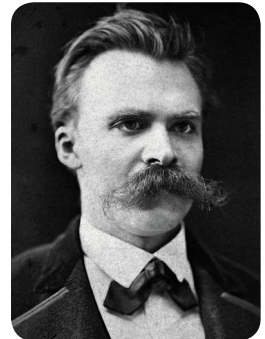
Bu görüşün en önemli temsilcileri **Proudhon, Stirner ve Bakunin'dir**.

“Toplum ve devlet, baskı uygulayarak özgürlüğümü kısıtlıyorlar. Özgürce davranabilmem için, devlet ve ahlak da dahil, tüm diğer sistemler yıkılmalıdır. Ahlak, devletin ve güçlü olanların halkı daha kolay yönetmek için uydurduğu kurallardan başka bir şey değildir. Görmüyor musunuz, kurallar tarafından çepeçevre kuşatılmış durumdayız. Sınıfta, evde, toplumda... Her yerde kurallar var. Hiçbir kural ve kontrolün olmadığı, doğal durumda yaşayabilseydim, kendimi daha rahat ortaya koyabilir ve daha iyi bir yaşam sürebilirim.”

Proudhon

F. Nietzsche: Nietzsche özellikle modern Batı insanının değerlerinin çöküşüne dikkat çeker. Değerlerin bu şekilde yok olmasına ahlaki nihilizm denir. İnsan bu değerleri olduğu gibi bir kenara bırakıp yeni değerler yaratmalıdır. Çünkü insan değer yaratabildiği ölçüde üstün insan olarak özgürdür. Özgürlük böylece güç istenci ile değerler yaratmak ve bu yaratılan değerlere göre yaşamaktır. Ahlaklılığın başka bir ölçütü de yoktur.

Aşağıdaki ifadelerin evrensel ahlak yasasının varlığını reddeden hangi görüşlere ait olduğunu karşınıza yazınız.

İfade	Görüş
Tek suç vardır: pişmanlık. Kendi yaptığından pişmanlık duyan kimse, özgürlüğüne ihanet ediyor demektir. Bu nedenle insanları, suçlarından değil, pişmanlıklarından kurtarmak gerekir.	
Tüm insanlar eşittir ve herkesin, her şey üzerinde eşit hakkı vardır. Herkes kendi çıkarı için çalışır, bu yüzden başkalarıyla çatışma durumuna girer.	
Her zevk iyilik, her acı fenalıktır. Fakat her acıdan kaçmak zorunlu değildir. Her zevke de verdiği fayda ve zararı bilgece gözden geçirerek değer vermek lazımdır.	
Düzen yokluğu değil, baskı yokluğu insanların ahlaklı davranmalarını sağlar. Baskı yerine özgür işbirliği, korku yerine kardeşlik ve sevgi gerçekleşmelidir.	
İnsanlar geçici hazların peşinden koşarlar. Herkesin kendi hazzının peşinde koştuğu yerde evrensel ahlâk yasasının varlığından söz etmek mümkün değildir.	

2. Evrensel ahlak yasasının varlığını savunanlar:

Subjektif özelliklere dayalı evrensel ahlâk anlayışı:

Faydacı ahlâk (Utilitarizm): J. Bentham ve J.S. Mill tarafından savunulan bu görüşe göre “fayda” davranışlarımızın temel ilkesidir. Bu ilke “olabildiğince çok insanın mutluluğu”na dayanır. (Toplumsal fayda)

Sezgici ahlâk: H. Bergson’a göre ahlâk, topluma ve sezgiye dayalı olmak üzere ikiye ayrılır. Topluma dayalı ahlâk kapalı olup töreleri, yasaları, toplumsal alışkanlıkları kapsar. Sezgiye dayalı ahlâk ise açık ahlaktır. İnsanı geliştirir, özgürleştirir, ahlaka da evrensel bir nitelik kazandırır.

Objektif özelliklere dayalı evrensel ahlâk anlayışı:

Sokrates: İnsanın yapıp ettiklerini tümel bir doğruya dayandırmanın mümkün ve gerekli olduğu kanısındadır. Ahlaki eylemin amacı “mutluluk”, kaynağı ise “bilgi” dir. Bilgi insanı doğru eyleme bilgisizlikte yanlış eyleme götürür. Bilginin yolunu izleyen erdemli ve mutlu olur.

Platon: En üstün iyi, iyilik ideasıdır. Her insan idealar dünyasına yönelmeli ve eylemlerini “iyi ideası” na uydurmalıdır.

Farabi: Akıl, bir eylemin “iyi” ya da “kötü” olduğuna karar verebilir. İnsan iradesi seçme gücüne sahiptir. Çünkü seçme, akli düşünceye dayanır. Böylece insan “iyi” nin bilgisine ulaşabilir.

Spinoza: İnsan özgürlüğe yalnız bilgi ile ulaşabilir. Bilmek Tanrı'yı bilmek demektir. Tanrı'yı bilmek ise algıladığımız her şeyin Tanrı'nın özünden doğduğunu bilmektir. İnsanın uyacağı ahlak yasası, bilgisini edindiği Tanrı'nın yasasıdır. Yasaya uygun olan “iyi” , aykırı olan ise “kötü” dür.

Kant: Ahlaki eylemin amacı mutluluk olamaz, çünkü mutluluk değişken ve öznel bir kavramdır. Herkes için aynı olan ve değişmeyen “iyi” yi isteme (iyi niyet) ve **ahlak yasası** dır. Başka bir deyişle **ödev**dir. Ödev çıkar duygununun ötesinde ahlak yasasına yasa saygısıyla bir boyun eğiştir. Bu yasa akıllı evrensel bir kuraldır.

Örnek

Kant'a göre, ahlaklı davranmak, kaynağı akıl olan bir ödevdir; haz, acı, çıkar veya zarardan farklıdır. Ahlaksal erdem, iyiyi istemedir. Tüm değerler iyi istemeye dayanır. Ahlaki eylemde niyet önemlidir, çıkar gözetmeden sadece ödev olduğu, koşulsuz buyruk olduğu için uyma niyetidir önemli olan.

Buna göre Kant'ın etik anlayışına temel olan düşüncelerden hangisidir?

- A) Gerçek ahlak, insanın doğasına uygun olan “bireysel istenci” güçlendiren ahlaktır.
- B) Ahlaklılık insanın “kendini koruma güdüsü”nün dışı vurumudur.
- C) İnsanın ahlaki eylemlerinde “haz” sağlayanlar iyi, “acı” verenler ise kötüdür.
- D) Bir eylemin ahlaklılığı, o eylemin içeriğine değil, salt iyiye yani “iyi niyete” bağlıdır.
- E) Ahlakta temel amaç mutluluktur, mutluluğu ise fayda sağlar.

Çözüm

Parçada ahlaksal davranışın ölçütü olarak eylemin sonucu değil niyetin kendisi öne çıkarılmıştır.

YANIT D

G. ANADOLU BİLGELİĞİ VE EVRENSEL AHLAK YASASI

YUNUS EMRE'ye göre insanı bencil, çıkarıcı yapan dünyevi hırslardır. İnsan kendini dünyaya bağlayan bu hırslardan kurtarıp, Tanrı'ya bağlayan, tanrısal aşka yönelten ilahi benliğe yönelmelidir.

MEVLANA'ya göre, sevgi her şeyin başıdır. Tanrısal bir öz taşıdığı için insan varlıkların en değerlisi en şereşisidir. Bu yüzden kim olursa olsun sevilmelidir. O bunu “Gel ne olursan ol yine gel.” diyerek belirtmiştir. Mevlana'ya göre, insan nefsini terbiye etmeli, dünyanın bağlarından, mal-mülk sevgisinden kendini arındırıp, özgürleşmelidir.

Bektaşiliğın kurucusu olan, **HACI BEKTAŞ VELİ** de insanlar arasındaki dil, din, ırk, mezhep ya da sosyal ayrıcalıkları kabul etmez. İnsana bakıldığında bu ayrıcalıklar değil, Hak (yaratıcı) görülür. Yaratan ve yaratılan bir ve aynıdır, var olan her şeyin kaynağı Tanrı'dır.

H. UYGULAMALI ETİK VE SORUNLARIMIZ

Aydınlanma Çağına kadar, toplumsal değerler ve iyi-kötü davranışlarla ilgili soruların yanıtları, büyüklerden ya da din kitaplarından alınırdı. Aydınlanma Çağı "Aklın Zafer Çağı" olduğu için bu çağla birlikte, bu tür sorular akıl ve zekâyla yanıtlanmaya başlandı. Ancak insanların ilgi alanları, ekonomik, dini, bilimsel veya kişisel çıkarları dolayısıyla bakış açıları farklı olduğu için herkesin kabul ettiği değerler aynı değildir. Bu durum uygulamalı etik alanlarının önem kazanmasını da beraberinde getirmiştir.

Etik kuralları, ilk önce Batı dünyasında, güç ve bilgiyi denetime kavuşturmak için oluşturulmuştur. Bu kurallar karşımıza bazen yasa olarak, bazen de bir meslek grubunun iç denetim ilkeleri olarak ortaya çıkmaktadır. Her iki durumda da, bir başka insana ve topluma karşı sorumlulukları içermektedir.

İlk uygulamalı etik değerler, tıp, genetik, vb. alanlarda olsa da bugün "Bilgi ve enformasyon etiği, Hayvan hakları etiği, Biyoetik, İş etiği, Çevresel etik, İnsan hakları, Gazetecilik etiği, Teknolojik etik vb. uygulamalı etik alt başlıkları yer almaktadır.

Günümüzde uygulamalı etik örneğin biyoetik konusu filozoflar ve bilim insanları tarafından hararetle tartışılmaktadır. Sonuçta insan, genetik sayesinde ilk kez yaşamın temelini değiştirebilecek duruma gelmiştir. Ve bu durumda da biyoetik yasaların bazı çevreleri memnun etmesi zor olacaktır.

Aslında uygulamalı etik, (GDO'lu ürünler olarak gündem oluşturan) bitki ve hayvanları genetiğin yardımıyla ekonomik ihtiyaçlara göre değiştirme konusundan da tanışıklığımız var. Bir tarafta potansiyel bitki ve hayvan nüfusunun, insan nüfusu için yeterli olmamasıyla oluşan kıtlık sorunu bir tarafta da bitki ve hayvanların genetiği ile oynayarak çoğaltma, hangisinin daha vahim olduğu tartışma konusu.

Ya da ülkemizde kısa bir süre önce embriyonik kök hücreleriyle ilgili araştırma yapmanın yasak olduğu açıklandı.

Ancak İngiltere'de belli kurallara uyulduğu müddetçe buna izin verilmiştir. Tabii durumun bir de farklı yönü vardır. Yasakla karşı karşıya kalan bilim insanları, araştırmalarına son vermeyip, imkânları el veriyorsa bu uygulamanın serbest olduğu ülkelere giderek araştırmalarını oralarda sürdürmektedirler. Bir taraftan da kuralların olması gerekmektedir. Örneğin kopyalama tekniğinin uzun vadede ne gibi olumsuzlukları beraberinde getireceği henüz kesinleşmemişken insan embriyosu kopyalamak elbette ki sakıncalıdır. Ya da (Hindistan'da yetmiş yaşında anne olan kadın gibi) insan ömrü ortalama yetmiş yılken bu yaşlardaki bir kadının yapay döllenmeyle anne olması doğru mudur? Bunların hepsi birer tartışma konusudur.

Etik değerlerin hatırlatılması, bir bilinç oluşturulması için 25 – 31 Mayıs tarihleri Etik haftası olarak kabul edilmiştir ve bütün dünyada kutlanmaktadır.

Bilgi Kutusu

20. yüzyıl, her şeyden önce iki büyük dünya savaşının yaşandığı ve yüz milyondan fazla insanın salt maddi çıkarlar ve çeşitli savaşlar nedeniyle öldürüldüğü veya katledildiği bir çağ olmuştur. Diğer yandan 20. yüzyıl, bir önceki yüzyılda başlayan sanayileşmenin güç kazanarak devam ettiği, doğanın giderek daha fazla kirletildiği, sömürgeci politika ve savaşların daha da güçlendiği bir çağı ifade eder. Bu nedenle de ekonomik ve politik gelişmelerin, çoğu durumda ahlâki ortadan kaldıran, insan tasavvurumuza onulmaz yaralar veren bir takım oluşum ve gelişmelerle sonuçlanması kaçınılmaz olarak görülebilir. Nitekim bu çağda ana zemin veya arka planda bir büyük ahlâki krizin varlığı her daim hissedilirken, dünyanın veya hayatın neredeyse her alanında daha önce rastlanmamış olan ahlaki problemler ortaya çıkmıştır. Uygulamalı etiğin doğuşunu tetikleyen en önemli şey, işte bu genel ya da global değişim, modernleşme süreçlerinin kimi alan veya durumlarda yarattığı olumsuz sonuçlardır.

Prof. Ahmet CEVİZCİ

1. İyi-kötü gibi ahlaksal kavramlar, çocukluğumuz boyunca bize aşılır. Bazı şeyleri yaptığımızda azarlanır, bazılarında da övülürüz. Bu yolla, şu ya da bu oranda, geçerli davranış kurallarına uyum sağlamış oluruz.

Aşağıdakilerden hangisi parçada anlatılanı destekler?

- A) Ahlak bilinci yaşantılarla kazanılır.
B) Evrensel bir ahlak yasası vardır.
C) İyi-kötü düşünceleri doğuştandır.
D) Ahlak, örneğini doğadan alır.
E) İyilik için geçerli bir ölçüt yoktur.

2. Ahlak felsefesi, felsefenin iyi, kötü olarak yorumlanabilen insan eylemlerini ve bu eylemlerin dayandığı ilkeleri konu alan dalıdır. Ahlak felsefesi ahlaki genel olarak ele alır, ahlaklı olmanın ne anlama geldiği üzerinde durur, ahlakın özünü ve temellerini araştırır.

Bu açıklamaya göre aşağıdaki sorulardan hangisi ahlak felsefesine ait olamaz?

- A) Ahlaksal eylemlerimizin kendisine yöneldiği bir amaç var mıdır?
B) Bireyi mutlu ve erdemli kılan düzen oluşturulabilir mi?
C) İnsan ahlaksal eylemde bulunurken gerçekten özgür müdür?
D) İnsan niçin sorumludur?
E) İyi ve kötü eylemler evrensel midir?

3. Ahlak felsefesinde iyi eylemleri kötü eylemlerden ayırmaya yaradığı varsayılan öznel bilinç, aşağıdaki kavramlardan hangisiyle adlandırılır?

- A) Özgürlük
B) Yazgı
C) Sorumluluk
D) Vicdan
E) İrade

4. Tüm dinler yalan söylemenin günah olduğunu söyler ve yalanı yasaklar. O dinin mensupları da sorgulamadan bu yasağa uymak mecburiyetindedir. Felsefe ise "Yalan söylemek kötüdür." savını ileri sürmeden önce bu savı sorgular. Örneğin, yalan söylemek kötü bir şey ise bir insanın hayatını kırtarmak için yalan söylememiz gerekse; bu durumda doğru mu yoksa yalan mı söylemek iyidir? Bir insanın hayatına sebep olacak bir doğru iyi midir kötü müdür?... sorularını sorgular.

Parçaya göre, aşağıdakilerden hangisi ahlak felsefesinin dinden farkını vurgular?

- A) Dogmatik olması
B) İlâhi otoriteyi simgelemesi
C) Düşünmeyi temel alması
D) Genel – geçer olması
E) Sorgulama yapmaktan kaçınması

5. "Spartalı kızlar kısa etek giyiyor, İndus nehri kıyısındaki de hiçbir şey giymiyor diye, onlar; erdemlerini yedi peçeye sokanlardan ne daha ahlaksız ne de daha büyük tehlikelerle karşı karşıyalar. Azgın ihtirasların sebebi nesnelere kendisi değil, onlar hakkındaki fikirlerimizdir."

Demokritos, bu düşüncesiyle aşağıdakilerden hangisini söylemek istemiştir?

- A) Erdemli bir yaşam, ancak saygınlık kazandıran bir kıyafetle mümkündür.
B) Ahlaksal ilkeler toplumdan topluma farklılık göstermez ve genel geçerdir.
C) Ahlaksal ilkeler ve erdem her toplumda farklı olarak algılanır.
D) Erdem, biçimde ve görünüşte değil, objelere yüklenen anlamdadır.
E) Yaşam biçiminde, giyim tarzının da çok önemli olduğu kesindir.

6. "Tanrı olmadığına göre, yaptığım seçimi haklı gösterecek tanrısal buyruklar da yoktur. Yalnız ve özürsüz kalmışızdır. İnsan özgür olmaya mahkumdur. İnsanın yer yüzünde kendisine yol gösterecek önceden verilmiş bir işaret bulması olanaksızdır. O halde insanlara söylenecek tek şey şudur: Özgürsünüz, onun için kendiniz seçin yolunuzu kendiniz bulun! Hiçbir genel ahlak size yapacağınız şeyi söyleyemez. Buna ancak siz karar vereceksiniz."

Sartre'a ait bu açıklamada vurgulanmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İnsan kendi kaderini kendi çizmeli, özgürlüğünü eline almalıdır.
 B) Özgürlük, aklın kendi seçimiyle bağlandığı evrensel kurallarla ortaya çıkar.
 C) İnsanın özgürlüğü başka insanların özgürlüğünün başladığı yerde biter.
 D) Davranışlarda iyi niyete dayanmalı, özgürce eylemde bulunulmalıdır.
 E) İnsan bilinçli olarak yaptığı bir davranışın sonuçlarını bilebilmelidir.
7. Stoacı ahlak anlayışı, bu dünyada meydana gelen her şeyin karşı konulmaz bir biçimde önceden, Tanrı tarafından tayin edilmiş olduğu inancına dayanır. Tanrı kutsal ve iyi olduğundan, yaşanan her şey ki bu, hakaret işitmek ve işkence görmek de olsa akla uygun ve iyidir. Bu durumda, yaşananların Tanrısal iradenin ürünü olduğunu bilmek ve onlara istekle katlanmak en büyük erdemdir.

Buna göre erdemli olmanın temel ölçütü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yaşamın akışını değiştirmek üzere olaylara müdahale etmek
 B) Bireysel iradeyi Tanrısal iradeden üstün saymak
 C) Davranışta bulunurken çok sayıda insanın çıkarını gözetmek
 D) Her koşulda toplumsal beklentilere göre hareket etmek
 E) Olup bitenlere katlanarak kadere boyun eğmek

8. Sofistlere göre iyi ahlak dediğimiz şey, insanların hoşlandığı şeylerin gizli ifadesinden başka bir şey değildir. Üstelik farklı insanlar, farklı şeylerden hoşlanacağından ahlak farklı yollarla tarif edilebilir. Evrensel bir biçimde geçerli olan "doğru ahlak" diye bir şey yoktur; sadece farklı egoistik sempatiler ve antipatiler vardır.

Parçada Sofistlerin vurgulamak istedikleri aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ödeve uygun olan her eylem ahlakidir.
 B) Ahlak kuralları evrensel ilkeler üzerine kurulur.
 C) Genel-geçer bir ahlaktan söz edilemez.
 D) Bir eylem fayda sağladığı ölçüde ahlakidir.
 E) İnsanlar ahlaki eylemde bulunmakta özgürdürler.

9. "Aslında ahlaksal olgular yoktur, sadece olguların ahlaksal yorumu diye bir şey vardır."

Aşağıdakilerden hangisi, Nietzsche'nin bu yargısına ters düşer?

- A) Ahlak kültürel bir üründür.
 B) Ahlakın kaynağı insan iradesidir.
 C) Ahlaksal yargılar zorunlu değildir.
 D) İyi ve kötü değerleri insan kaynaklıdır.
 E) Ahlaksal eylemin ölçütü neseldir.

10. "Öyle davran ki, eylemine ölçüt olarak aldığın ilke, tüm insanlar için geçerli olan, genel bir yasa haline gelsin."

Kant bu sözle aşağıdakilerden hangisini vurgulamaktadır?

- A) Herkesin ahlaklı olması gerektiğini
 B) Evrensel ahlak yasasının oluşturulabileceğini
 C) Hukuk kurallarına herkesin uyması gerektiğini
 D) Herkesin eylemlerinin sonuçlarını üstlenmesi gerektiğini
 E) Herkesin ortak bir ahlaksal eylemde bulunmasının güç olduğunu

1. İnsan toplumsal bir varlıktır, dolayısıyla sosyal değerleri buna ahlak da dahil, toplumsal yaşamda öğrenir. Çünkü iyi-kötü gibi ahlaksal değerler deneyimlerle bize aşılır. Yani ahlak bilinci yaşantılarla kazanılır.

YANIT A

2. Ahlak felsefesi, felsefenin iyi, kötü olarak yorumlanabilen insan eylemlerini, bu eylemlerin dayandığı ilkeleri, ahlaksal eylemlerimizin amacını, insanın ahlaksal eylemde bulunurken gerçekten özgür olup olmadığını, insanın niçin davranışlarından sorumlu olduğunu, iyi-kötü eylemlerin evrensel olup olmadığını sorgular. Fakat, bireyi mutlu kılan düzen var mı? sorusu ahlak felsefesinin değil, siyaset felsefesinin sorusudur.

YANIT B

3. **Özgürlük**, baskı ve zorlama olmadan bir davranışta bulunmayı seçmek, **yazgı (kader)**, insanın yaşayacaklarının önceden belirlendiğini kabul etmek; **sorumluluk**, özgürce yapılan bir davranışın sonuçlarını üstlenmek **irade**, bir şeyi yapıp yapmamaya karar verme gücü, **vicdan** ise, iyi eylemleri kötü eylemlerden ayırmaya yaradığı varsayılan öznel bilinçtir.

YANIT D

4. Dinde, dogmatik bir yapıya sahip olduğundan "Yalan söylemek kötüdür." gibi inanç esasları sorgulama kabul edilir. Oysa felsefe bu yargının hangi durumlarda geçerli olup olamayacağını sorgular. Felsefede sorgulama düşünce ile yapılacağından felsefe düşünceyi temel alması nedeniyle dinden ayrılır.

YANIT C

5. Demokritos, parçada farklı kültürlerde farklı yaşantıların olduğunu, bir toplumda "kötü" olarak nitelendirilecek bir davranışın başka bir toplumda "iyi" olarak değerlendirildiğini belirtmektedir. Dolayısıyla erdem biçimde ve görünüşte değil, davranışa yüklenen anlamda değer kazandığını savunmaktadır.

YANIT D

6. Sarte, varoluşluğun temsilcisi olan filozoftur. Bu nedenle ona göre, insan önce var olur, sonra kendi özünü kendisi yaratır. "Özgürsünüz, onun için kendi yolunuzu kendiniz bulun" der.

Dolayısıyla bizi belirleyen hiçbir koşul yoktur. Yani, insan kendi kaderini kendisi çizmeli, özgürlüğünü eline almalıdır.

YANIT A

7. Stocılara göre, bu dünya tiyatro sahnesi bizlerde oyuncularıyız. Rolümüzü ise bize Tanrı verir. Yani kaderimizi Tanrı belirler. Tanrı'da kutsal bir varlık olduğundan yaşanan her şey akla uygundur. Bu nedenle yaşayacağımız her şeyin önceden Tanrı tarafından belirlendiğini kabul etmek, olup bitenlere katlanarak kaderimize boyun eğmek gereklidir.

YANIT E

8. Sofistlere göre ahlakta iyi olarak kabul edilen şey, insanların hoşlandığı şeylerdir. İnsanlar ise farklı farklı şeylerden hoşlanacağından dolayı herkesin ahlaki iyisi kendine göre olacak dolayısıyla evrensel, genel geçer olan bir ahlaktan söz edilmeyektir.

YANIT C

9. Nietzsche, "Aslında ahlaksal olgular yoktur, sadece olguların ahlaksal yorumu diye bir şey vardır." derken, ahlaksal olguların kültürel olduğunu kaynağını tek tek insanların iradesinden aldığını, bu nedenle zorunlu olmadığını, göreliliği olduğunu, subjektif değerlendirmelere açık olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle "Ahlaksal eylemin ölçütü nesnedir." ifadesi Nietzsche'nin verilen görüşlerine ters düşecektir.

YANIT E

10. Kant'a göre, iyi niyete dayanan ve ödevden kaynaklanan, çıkarısız olan her eylem ahlakidir. Bu nedenle Kant, "öyle davran ki, eylemine ölçüt olarak aldığın ilke tüm insanlar için geçerli olan, genel bir yasa haline gelsin." der Yani tüm insanlar için genel bir yasa olacak bu ilkeler de ahlaki evrensel ahlak yasasının oluşturulabileceğini savunur.

YANIT B

1. Her filozof iyi kavramını farklı ele almıştır. Hobbes'a göre insanın çıkarı doğrultusunda istediği iyidir, Epiküros'a göre güzelden duyulan haz iyidir, Kant'a göre iyiye yönelmek iyidir.

Parçaya göre iyi kavramının filozoflarca farklı tanımlanması iyi kavramının hangi özellikte olduğunu gösterir?

- A) Öznel yaklaşıma açık olma
B) Akla uygun olma
C) Evrensel değerleri ölçüt alma
D) İnsan doğasında yer alma
E) Nesnel ölçütlerle ifade edilebilme

2. Yaptıklarının bilincinde olamayacak kadar küçük, yaşlı ya da akli dengesini yitirmiş birini, eylemlerinden dolayı sorumlu tutmak mümkün değildir.

Bu cümlede aşağıdakilerden hangisi vurgulanmaktadır?

- A) Sorumluluk duygusu gelişmiş kişiler daha hoşgörülüdürler.
B) İnsan iradesi mutlak anlamda özgür değildir.
C) İrade özgürlüğü olmayan birine sorumluluk yüklenemez.
D) Sorumluluk bilinci ilerleyen yaşla birlikte yerleşip kökleşir.
E) İnsana haz veren eylem her zaman doğru eylem olarak nitelenemez.

3. Ahlak felsefesinin temel kavramlarından biri de sorumluluktur. Sorumluluk, ahlaksal anlamda kişinin eylemlerinin sonuçlarını üstlenebilmesidir. Bunun için birey kararlarını verirken hiçbir zorlama altında olmamalıdır.

Buna göre aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılr?

- A) Sorumluluk kavramı herkes için kullanılabilir.
B) Sorumluluk kavramı, irade özgürlüğü kavramıyla birlikte açıklanabilir.
C) Sorumluluk kavramı, vicdan kavramıyla örtüşür.
D) Doğuştan getirilen bazı özellikler sayesinde sorumluluk yerine getirilebilir.
E) Sorumluluk, ödüllendirilen davranışla oluşur.

4. "Davranış"la "ahlaksal eylem" arasında fark bulunur. Davranışlar her zaman ahlaksal bir özellik taşıyabilir. Fakat koşullar değiştiği zaman aynı eylem ahlaksal bir özellik kazanabilir. Örneğin "Belediye otobüsünde ayakta ya da oturarak yolculuk yapmanın ahlaksal bir boyutu yoktur. Oysa oturacak boş bir koltuk bulamadığı için ayakta durmakta zorlanan bir hastaya yerimizi vermek veya vermemek yönündeki davranışımızın ahlaksal bir boyutu vardır."

Buna göre aşağıdaki davranışlardan hangisinin ahlaksal boyutu vardır?

- A) Durakta beklerken gelen pek çok otobüsten birini seçmenin
B) Otobüse binip en arka koltuğa oturmanın
C) Eski bir otobüse binmekten dolayı pişmanlık duymanın
D) Otobüste telefonla uzun konuşmalar yapmanın
E) Otobüs yolculuğundan rahatsızlık duymanın

5. "İyi" sözünden her birimizin bir şey anladığına kuşku yok. Ama bu iyinin ne olduğunu tanımlamak söz konusu olunca, bunun pek de kolay olmadığı görülür. Herkes kendine göre tanımlayacaktır bu kavramı. Tanımlamalar birbirine uymayacak, hatta bazen birbiriyle çelişecektir. İyi, haz olur, mutluluk olur, ödevi yerine getirmek, doğruluk, sevgi vb. olur. Tüm bunların birleştikleri nokta; hepsinin iyi ve kötünün ne olduğunu bildiklerine inanmalarıdır.

Parçadan hareketle aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılamaz?

- A) "İyi" ve "kötü"nün ne olduğu her dönem bir problem olarak ele alınmıştır.
B) Her filozofun "iyi" tanımı birbirinden farklı olmuştur.
C) "İyi" tanımlamaları birbiriyle çelişebilmektedir.
D) Bugün için "iyi" ve "kötü"nün nesnel tanımı yapılabilmektedir.
E) "İyi" kavramı her insanda farklı çağrışımlar yaratır.

6. Epiküros, sağlıklı olmalarına rağmen ölümü düşünüp mutsuz olanlara şöyle seslenir: "Biz yaşadıkça ölüm diye bir şey yoktur; ölüm geldiğinde ise artık biz yokuz. Hiçbir zaman ölümle yaşam aynı anda olmayacaktır ki!"

Epiküros bu görüşüyle aşağıdaki yargılardan hangisini dile getirmiştir?

- A) Yazgıyı değiştirmek olanaksızdır.
B) Mutlu olmaya çalışmak gereksiz bir çabadır.
C) Mutlu olmanın koşulu, gereksiz korkulardan arınmaktır.
D) Bilgili olan erdemli olur; erdemli olan mutlu olur.
E) Doğaya uygun yaşam, mutlu yaşamdır.
7. Spinoza'ya göre gerçek özgürlük kendi doğamızın zorunluluğunu bilmek, buna ayak uydurmaktır. Yani, özgür olma, zorunlulukları bilmektir, zorunlulukların bilincinde olmaktır. İnsanlar bilmedikleri şeylerin tutsağıdırlar, bilgiye ulaştıkça özgürleşirler.

Buna göre aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

- A) Özgür ve mutlu yaşamının koşulu, doğamızı belirleyen zorunlulukları bilmektir.
B) Evrensel ahlak yasası tanrının sözlerinden başka bir şey değildir.
C) İnsan ahlaklı olmak fikrinden kurtulmalıdır, bu onun özgürlüğünü ortadan kaldırır.
D) İnsanları zorunluluklara sürüklemek onları özgür davranmaktan alıkoymaz.
E) Ahlak yasasını oluşturan, kişinin kendisidir.
8. Varoluş felsefesinin savunucusu olan Sartre'a göre "Yalnızca insanın varoluşu özden önce gelir. İnsan önce vardır; sonra temel kişiliği oluşur. Çünkü o özünü kendi yaratır."

Buna göre aşağıdakilerden hangisi kabul edilemez?

- A) İnsanlar sorumluluk sahibi olmalıdır.
B) İnsanlar kişilik kazanmalıdır.
C) İnsanlar değerlerini yaratmalıdır.
D) İnsanlar kaderine razı olmalıdır.
E) İnsan, insanlığını kendi oluşturmalıdır.

9. Sofist düşünürler, var olduğu öne sürülen ahlak yasasının "toplumsal kabul"den öte bir anlamı olmadığını savunurlar. Onlara göre ahlak ilkeleri doğrudan değil, insanların kabullerinden kaynaklanır. Bu durumda, ahlaksal ilke ve yargılar, uzlaşma ürünüdürler. Onlara "mutlak doğrular" gözüyle bakılmamalıdır.

Aşağıdakilerden hangisi sofist düşünürlerin bu görüşüne ters düşer?

- A) Ahlak normları öznel ve görecelidir.
B) Ahlak ilkeleri insan iradesinden bağımsızdır.
C) Toplumun kabulünü, ahlak yargılarının niteliği belirler.
D) Ahlaki değerler toplumundan topluma değişir.
E) Ahlak normlarının geçerliliği bireylerin tercihine bağlıdır.

10. "Öyle hareket et ki, bu eylemle olabildiği kadar büyük bir mutluluğu olabildiği kadar küçük bir acıyla olabildiği kadar çok sayıda insan için sağlayabilesin."

Bentham'a ait bu görüşte vurgulanmak istenen aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Bireysel mutluluk, diğer insanların mutluluğu ile uzlaştırılmalıdır.
B) İnsan için önemli olan sadece kendi mutluluğudur.
C) Mutluluk, bilgelik ile elde edilen bir gereksinimdir.
D) Ahlaksal eylemde amaç genelin mutluluğunu sağlamak olamaz.
E) En yüksek ahlaki düzeye ulaşmak insanın mutlu olmasını sağlar.

1. I. İyi ve kötü nedir?
II. Ahlaksal yargıların niteliği nedir?
III. Umud ve inanma nedir?
IV. Ahlaksal eylemin amacı mutluluk mudur?
V. Hangi toplum daha ahlaklıdır?
VI. İnsan ahlaksal eylemde bulunurken özgür müdür?

Yukarıdaki sorulardan hangileri ahlak felsefenin inceleme alanında değildir?

- A) I ve II B) II ve IV C) III ve V
D) IV ve V E) IV ve VI

2. Aristoteles'e göre, tüm çabalarımızın en yüksek ereği (amacı) mutluluktur. Gerçi mutluluk belli ölçüde dış koşullara bağlıdır, ama ahlakın asıl konusu, insanın kendi içinde bulunandır, yani insanın kendi etkinliği ya da aklıyla elde ettiği mutluluktur.
- Aristoteles'in bu görüşüne göre nasıl mutlu olunur?**

- A) Doğa koşullarını kendimize göre düzenleyerek
B) Kişisel eğilimlerimizi aklın denetimine vererek
C) Davranışlarımızı doğal yaşama uyarlayarak
D) Biyolojik gereksinmelerimizi yok sayarak
E) Benliğimizi tutkularımızın yönetimine sunarak

3. Bir kimsenin ekonomik sorunlarını çözmek için banka soyması "iyi" midir? Banka soymanın getireceği sonuçlara bakıldığında bu sorunun yanıtı "hayırlı"dır. Çünkü banka soyarken yakalanma, hatta öldürülme, yakalandıktan sonra hapse girme riski vardır. Olasılık düzeyinde de olsa böyle bir riskin varlığı banka soymanın pratikte faydalı olmadığı, dolayısıyla "kötü" bir davranış olduğu anlamına gelir.

Buna göre bir eylemin "iyi" olmasının temelinde aşağıdakilerden hangisi yer almaktadır?

- A) Yarattığı olumsuz sonuçlar
B) Eylemi yapana sağladığı yarar
C) Toplumun o davranışa verdiği değer
D) Eylemin toplumdaki yaygınlık düzeyi
E) Eylemi yapan kişinin özgürlük derecesi

4. Platon, ruh hastalığı olan kişilerin suç işlemleri halinde, yaptıklarından sorumlu tutulmamalarını, normal kişilere uygulanan cezaların onlara uygulanması gerektiğini ileri sürmüştür.

Platon bu görüşüyle aşağıdakilerden hangisine dikkat çekmiş olabilir?

- A) Ruh hastalarının toplumdaki soyutlanmaları gerektiğine
B) Ruh hastalarının tedavi edilip topluma kazandırılmasına
C) Sorumluluğun, iradenin özgürce kullanılıp kullanılmamasına göre düzenlenmesine
D) Düzenli bir toplum için herkesin yaptıkları karşısında sorumlu tutulmasına
E) Bireysel farklılıkların araştırılmasının önemine

5. Ahlak yasası, kişinin eylemlerini yönlendiren, düzenleyen, sınırlayan genel ilkeleri içerir.

Buna göre aşağıdaki yargılardan hangisi ahlak yasası niteliği taşımaz?

- A) Doğaya uygun ve ölçülü yaşamak mutluluk sağlar.
B) Ödeve uygun davranmak iyidir.
C) Mutlu olmanın temel koşulu acılardan arınmaktır.
D) Herkes kanun önünde eşittir.
E) Doğru bilgi erdemi, erdem mutluluğu sağlar.

6. İnsanlar kararlarını verirken kendilerini uçan kuşlar kadar özgür zannederler. Oysa kuşun uçuşu doğa yasalarının sınırları içerisinde gerçekleşir.

Buna göre parçadaki görüşü aşağıdakilerden hangisi destekler?

- A) İnsan kendi varoluşunu kendisi gerçekleştirir.
B) Ahlak kuralları dayanağını insanın karar verebilme özgürlüğünden alır.
C) Bireyler davranışlarını seçebilme özgürlüğüne sahiptir.
D) İnsanlar kararlarını her türlü toplumsal baskıdan arınık olarak verir.
E) İnsanın seçimlerini koşullar belirler.

7. Seneca: "Bilge zengin olabilir, ama hiçbir zaman zenginliğinin kölesi olamaz." **derken aşağıdakilerden hangisini belirtmek istemiştir?**

- A) Tutku derecesinde paraya bağımlı yaşamanın akıllıca olmadığını
- B) Çok kazanmaktansa az kazanıp gününü gün etmenin gerekliliğini
- C) Mutluluğun, ancak yoksullukla sağlanabileceğini
- D) Çok bilenin çok kazanacağını
- E) Zenginliğin mutsuzluğa yol açtığını

8. "Uçmak bir kuşun en doğal hakkıdır. Özgürlük ise varoluşun bir parçasıdır. Boş inançlar olsun, gelenekler olsun, özgürlüğü kısıtlayan ne varsa kaldırıp atmak gerekir."

Bu görüşe dayanarak aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

- A) Baskıcı normlar varoluşun önünde bir engeldir.
- B) Kötülükler, sınırsız özgürlük anlayışının bir ürünüdür.
- C) Toplumsal kurallar olmadan özgür yaşam olmaz.
- D) Türlerin özgürlüğü, kendi beden yapılarıyla ilgilidir.
- E) Sorumluluk duygusu, insanı, özgürlüğünü kullanmaktan alıkoyar.

9 Kırmızı ışıkta duran iki sürücü düşünelim. Bunlardan biri bunu kendisine dışardan bir başka irade, örneğin trafik polisi tarafından zorla kabul ettirilen bir yasaklama olarak görebilir. Bir başkası ise bu kuralı veya yaşadığı kendisinin seçmiş olduğu temsilciler tarafından doğru olarak konulmuş bir kural olarak değerlendirebilir. Birincinin bu durumdaki davranışının - kırmızı ışıkta geçmeme davranışı - özgür olmayan, zorlama altında gerçekleştirilen bir davranış olmasına karşılık, ikinci için aynı davranış özgürce gerçekleştirilen bir davranış olacaktır.

Buna göre ikinci sürücünün görüşünün "Ahlaki eylemde bulunurken insan özgür müdür?" sorusuna verilen yanıtın hangisi ile paralel olduğu söylenebilir?

- A) Determinizmle
- B) İndeterminizmle
- C) Otodeterminizmle
- D) Liberteryanizmle
- E) Egoizmle

10. Bazı düşünürler ahlaksal kararın özgür bir karar olduğunu savunurken, bazı düşünürler, böyle bir özgürlüğün olmadığını, ahlak alanında da doğadaki gibi determinizmin yani zorunlu belirlenmelerin bulunduğunu öne sürerler.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi ahlaksal kararlarda iradenin (istencin) özgür olduğunu kabul eden düşünürlerin görüşlerinden biri olmaz?

- A) İnsan bir toplum içinde yaşar ve toplumun ondan yapmasını beklediği davranışlar, onun özgür olduğu varsayımına dayanır.
- B) İnsan eylemde bulunurken kendisini gözleyecek olsa, yaptığı eylemi isteyerek yaptığını hisseder.
- C) İnsanın günlük yaşamda iradesine bağlı olarak belirlediği kurallar ahlaksal kararların oluşmasını sağlar.
- D) Davranışlarımızı biyolojik, psikolojik ve sosyal koşullar belirler.
- E) İnsanın hukuka göre cezalandırılması, yaptığı hareketin sorumluluğunu taşıdığı ilkesinden doğmuştur.

11. "Genel bir ahlak yoktur; çünkü size yol gösterecek bir işaret yoktur dünyada. Gelgelelim Katolikler, "vardır!" diye ayak diretirler. Hadi, diyelim ki var böylesi işaretler; var ama, onları yorumlayan, taşıdıkları anlamı seçen de biziz yine... Karar verirken tek başınadır insan... Tüm sorumluluk onundur, onun omuzlarındadır..."

Jean Paul Sartre'ın bu açıklamasına dayanarak aşağıdakilerden hangisini söyleyebiliriz?

- A) İnsan sezgilerine dayanarak hem kendisi hem de başkaları için iyi olanı yapar.
- B) Öyle davranışta bulunmalıdır ki insan, başkaları da bunu bir amaç olarak görebilsin.
- C) İyi ideasına ulaşabilmek için insanın iyi ve güzelin ondan geldiğini kavraması gerekir.
- D) İnsan yazgısına uygun yaşarsa mutlu olur.
- E) Birey evrensel kurallara göre değil, kendi seçimiyle belirlediği kurallara göre yaşar.